

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

„Cesta“ - tematická řada pro výtvarnou
výchovu na 1. stupni ZŠ

„ The Journey“ - Series of Creative Lessons for Art
Education at Primary School

Vypracovala: Tereza Kortánková
Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 15. 4. 2019

.....

podpis studentky

Poděkování

Ráda bych zmínila, že tato diplomová práce není výsledkem pouze mého úsilí. Na jejím vzniku se velkou měrou podílel také Mgr. Karel Řepa, Ph.D., kterému bych těmito slovy za jeho práci a čas ráda poděkovala. Po celou dobu realizace pro mě představoval nejen bezedný zdroj inspirace, ale také podpory a ochoty. Děkuji za jeho zodpovědný přístup a nadšení, který pro mne byl motivací na každém kroku této náročné cesty. Podstatný vliv na tvorbu práce měli také mí nejbližší, kteří mi byli po celou dobu oporou a poskytli mi klidné zázemí pro psaní. Vážím si také přístupu paní učitelky Mgr. Vítězslavy Kazilové ze ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, která mi umožnila ve své třídě zrealizovat projektovou část práce a ochotně mi vždy vyšla vstříc. Děkuji všem výše zmíněným a věřím, že vás výsledek naší společné práce potěší.

ANOTACE

KORTÁNKOVÁ, Tereza. *Cesta. Tematická řada pro výtvarnou výchovu na 1. stupni ZŠ*. České Budějovice 2019, Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce: Mgr. Karel Řepa, Ph.D.

Klíčová slova: výtvarná výchova, tematická řada, cestování, poutnictví, objevné cesty

Diplomová práce se skládá z teoretické a projektové části. Teoretická část se zabývá současným fenoménem poutnictví a cestování a zmiňuje zásadní objevné cesty uskutečněné v průběhu našich dějin. Představuje také některá umělecká díla inspirovaná motivem cesty. Ta jsou v práci rozdělena do tří specifických skupin- skici, které si zaznamenávají poutníci a cestovatelé během svých cest do cestovních deníků, historické mapy a současné umění inspirované pestrou symbolikou cesty. Poslední strany teoretické části zmiňují cestu jako námět v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ. Praktická část obsahuje provedení tematické řady *Cesta*, která byla rozdělena do sedmi na sebe navazujících částí. Tyto vyučovací hodiny byly uskutečněny se žáky páté třídy základní školy Grünwaldova v Českých Budějovicích. Výsledky žakovské práce jsou zdokumentovány na konci této diplomové práce.

ANNOTATION

The Journey. Series of Creative Lessons for Art Education at Primary School

Key words: Art Education, Series of Creative Lessons, travelling, pilgrimage, Exploration Journeys

This final work consists of theoretical and practical part. The theoretical part concerns the phenomenon of pilgrimage and travelling in present days and also mentions main exploration journeys realized during our history. It introduces some art pieces that deal with the motive of journey. These are separated into three specific groups- sketches in traveller diaries that were made during journeys by travellers and pilgrims, historical maps and current art inspired by variety of journey's symbolism. Last pages of the theoretical part mention the journey as a motive of Art Education at Primary school. The practical part contains the implementation of the series called The Journey that was divided into seven subsequent blocks. These lessons were realized with the pupils of the 5th grade of the Grünwaldova primary school in České Budějovice. Results of their work are documented at the end of this final work.

Obsah

Úvod.....	8
I. Teoretická část.....	9
1 Cesty, cestování a poutnictví.....	10
1.1 Cesta jako objekt, symbol, metafora.....	11
1.2 Fenomén cestování.....	13
1.3 Cesta jako pouť.....	18
2 Cesta a její záznam jako výtvarné dílo.....	37
2.1 Ilustrované cestovní deníky.....	38
2.2 Mapa jako estetický artefakt.....	43
2.3 Cesta jako motiv uměleckých děl a akčního umění.....	45
3 Cesta jako námět ve výtvarné výchově.....	48
3.1 Cesta a cestování v zrcadle námětových příruček a kurikulárních dokumentů.....	49
3.2 Námět cesty z pohledu didaktiky výtvarné výchovy.....	50
3.3 Výtvarně- projektové vyučování na 1. st. ZŠ.....	52
II. Projektová část.....	53
4 Tematická řada Cesta.....	54
4.1 Část první: Krajina, do které se vydám.....	55
4.2 Část druhá: Můj cestovní kufr.....	56
4.3 Část třetí: Co si vezmu s sebou na cestu?.....	58
4.4 Část čtvrtá: První stopy.....	59
4.5 Část pátá: Můj zážitek z cesty.....	60
4.6 Část šestá: Pohlednice z cesty.....	61
4.7 Část sedmá: Konec mé cesty.....	62
4.8 Reflexe výtvarné řady.....	63
Závěr.....	65
Seznam použitých zdrojů.....	66
Seznam příloh.....	70
Přílohy.....	71
Zdroje příloh.....	97

Robert Frost: Cesta, kterou jsem nešel

(Přeložila Hana Žantovská)

Dvě cesty se dělily v žlutém háji
a byl bych tak rád nelenil,
šel oběma a zvěděl, co tají,
tu první jsem sledoval očima, dal jí
sbohem, když zmizela v zeleni.

Šel po druhé, která se nabízela,
snad právem jsem jí přednost dal,
zarostla travou, prošlápnout chtěla,
tu první mi pak připomněla,
když jsem ji poctivě prošlapal.

Jedna i druhá zde zasypaná
ležely pokojně pod listím.
Tu první jsem zamýšlel pro jiná rána,
však každá cest je předešlou daná,
a sotva kdy se tam navrátím.

Po létech povím to najednou
s povzdechem, jak čas plyne.
Dvě cesty se dělily, já šel tou,
kde jich šlo méně přede mnou
a pak bylo všechno jiné.

Úvod

Cesta se zdá být širokým tématem prostupujícím mnoha oblastmi života člověka. Ať máme na mysli cestu jakéhokoli typu a účelu, vždy je doprovázena nezbytnými rituály, které během ní člověk vykonává. Umožňuje prožívat širokou škálu emocí a poskytuje čas, který na ní strávíme. Kromě takových cest však v našem životě následujeme i ty, které nejsou na první pohled viditelné. Díky symbolice, kterou cestě přikládáme, se s ní lze setkávat i v kontextu kulturním, duchovním či náboženském.

Tato diplomová práce má za cíl nahlédnout do několika oblastí spojených s tematikou cesty a promítnout využitelnost tohoto námětu do praktického vyučování výtvarné výchovy. Teoretická část nejprve lehce nastíní symboliku cest v životě člověka, následně na pozadí poutnických deníků zodpoví zásadní otázky týkající se současného fenoménu poutnictví a stručně představí chronologii nejvýznamnějších objevných cest. Uvede také výtvarná díla inspirovaná motivem cesty a to v podobě skic zaznamenaných během cest v cestovních denících poutníků a cestovatelů. Zároveň představí některé historické mapy, ale neopomene ani současné umění vystavené na základě rozličných významů pojmu cesta. Závěr teoretické části je věnován pedagogické analýze týkající se možnosti využití námětu cesty v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ. Praktická část reflektuje průběh tematické řady realizované na základní škole Grünwaldova v Českých Budějovicích. Podrobně popisuje celkem sedm vyučovacích jednotek věnujících se dílčím motivům nazvaných: Krajina, do které se vydám; Můj cestovní kufr; Co si vezmu s sebou na cestu?; První stopy; Můj zážitek z cesty; Pohlednice z cesty a Konec mé cesty.

Téma této diplomové práce mi vyvstalo na mysli právě v okamžiku, kdy jsem sama byla na cestě. Zaujalo mě nejen svou hloubkou, ale také zajímavými možnostmi jeho realizace v hodinách výtvarné výchovy. I přes to, že se neřadím mezi poutníky či cestovatele, úvodní konzultace s vedoucím práce a stanovení stěžejních témat teoretické části ve mně probudilo zvědavost. Proto věřím, že následující text se stane přínosem nejen zkušeným cestovatelům a poutníkům, ale také pedagogům a všem lidem, kteří hledají ve svém životě nové a zajímavé cesty.

I. Teoretická část

1 Cesty, cestování a poutnictví

Neomezené možnosti spleťtých sítí cest jsou lidem známy od nepaměti. Jejich funkce se postupem času měnila od migrace a obchodování ke kolonizaci, až se nakonec stala zdrojem obohacení našich stereotypních životů v současném světě. Cesty se staly neodmyslitelnou součástí a určujícím prvkem směřování lidstva a málokdo si dokáže představit, jak by bez nich moderní svět vypadal.

Současná doba nám nabízí celkem tři různé varianty, kterými lze na pojem cesty nahlížet. První z nich vysvětluje cestu jako možnost přesunu v čase. Tento způsob využívá každý v moderní společnosti za účelem dopravit se z místa na místo, ať už se jedná o cestu z domova do práce, k lékaři, na nákup nebo za příbuznými. Takové cesty jsou jen stěží spojené alespoň s minimálním duchovním prožitkem. Většinou se jedná o rutinní a nezbytnou záležitost, kterou člověk podstupuje z povinnosti dosáhnout daného cíle. Druhý význam cesty lze spatřovat v objevných výpravách, jejichž záměrem je navštívit konkrétní objekt v podobě historické památky nebo pobřeží moře. Tato cesta přináší očekávané zážitky a splňuje předem stanovené představy. Bývá spojována s marketingem cestovních kanceláří a prostou účelovostí. Většinou nevyžaduje větší námahu, naopak by měla přinášet odpočinek a relaxaci spojenou s poznáním vzdálených míst. Třetí specifickou odnož cest tvoří ta, jež je vnímána jako cíl samotný. Její nezbytnou součástí jsou hluboké prožitky a sebepoznání chodce na několika stovkách kilometrů dlouhé pouti. Jedná se o náročnou a strastiplnou cestu, která však přináší prozření a uvědomění si životních hodnot a priorit.

Cílem této kapitoly je představit pojem cesty z hlediska teoretického a následně rozvinout jeho praktické využití na konkrétních událostech a příbězích. Kapitola ve svém úvodu představí pojem cesty ve spojitosti s jejím symbolickým významem. Následně naváže částí historickou a stručně zmíní chronologii nejvýznamnějších objevných cest od prvopočátků lidstva po současné dobývání vesmírného prostoru. Stěžejní část kapitoly uvede fenomén poutnictví. Na pozadí poutnických deníků podrobně rozebere zásadní body putování a seznámí nás s konkrétními prožitky zkušených i amatérských poutníků.

1.1 Cesta jako objekt, symbol, metafora

Význam slova cesta je ve Slovníku spisovného jazyka českého definován na prvním místě jako: „Nepříliš široký pruh země upravený pro chůzi nebo pro jízdu menšími povozy“¹. S postupem času a pokrokem v technickém vývoji se vzhled i délka cest měnily a výsledkem se staly mimo výše zmíněné polní cesty i cesty asfaltové, betonové ale i vzdušné. Takových cest jsou po celém světě rozprostřeny miliony a společně tvoří ohromnou síť spojující různě vzdálená místa v rámci celého světa.

Cestovatel Robert Moor si ve své knize kladl otázky týkající se důvodů existence cest a s přibývajícím množstvím otázek sílila jejich závažnost. Po letech hledání nakonec našel odpověď: „Jakýkoli živý organismus, od miniaturních živočišných buněk po stáda slonů, všichni v cestách hledáme oporu a spoléháme se na ně. Svět nám nabízí nespočetné množství možností a podstatou cesty je zredukovat tyto možnosti do srozumitelné a jasné přímky. Jen díky cestám je možné nalézt správný směr. Bez cest bychom byli ztraceni.“²

Cestu lze dle předchozích slov chápat jako spojnicí dvou míst, jež označuje určitou dráhu směřující z bodu A do bodu B. Její prvotní výklad tedy nacházíme v materiálním světě v podobě viditelné tratě. Pojem cesty v sobě ale ukrývá mnohem více, než jen možnost přemístit se z jednoho místa na druhé. Pokud se pozorně rozhlédneme kolem sebe, nalezneme množství cest ukrývajících se v různých oblastech života člověka. Lidé cestu obohatili o symbolický význam a začlenili ji tak do své kulturní, náboženské či mytologické tradice. Stala se nejen součástí našich životů, ale dokonce metaforou života samotného. Stejně jako cesta, tak i náš život má svůj počáteční a konečný bod. Start a cíl našeho bytí, mezi kterými se nachází dráha různě klikatá, s množstvím křižovatek, přešlapů, výmolů a překážek. Životní cesta je tak termínem zcela odpovídajícím svému významu. Jedná se o období životního běhu a pohybu od jednoho způsobu bytí ke druhému. Každý z nás si musí svou životní cestu vyšlápnout sám a přizpůsobit chůzi náročnosti terénu. Může využít mapy v podobě rad a moudrosti ostatních chodců, ale i přes to, že půjde stejným směrem, nikdy nebude jeho cesta probíhat stejně. Vždy bude ovlivněn určitými

¹ *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. 2011 [cit. 06.02.2019]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=cesta&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

² MOOR, Robert. *On trails*. New York: Simon & Schuster, 2016. s. 2

okolnostmi, které mu jeho cestu zpříjemní, či naopak. Lidé na své cestě života potkávají mnoho dalších chodců. Většinu bez sebemenšího zájmu minou, některé pozdraví, s nepatrným množstvím z nich se dají do řeči a ve výjimečných případech potkají jednoho, s kterým se rozhodnou ve své cestě pokračovat. Ve dvou se tak vydají na *společnou cestu* nazývanou v naší kultuře manželstvím. S přibývajícím věkem a zkušenostmi se člověk postupně přibližuje ke své *poslední cestě*. Ta ho dle křesťanské víry čeká po smrti, kdy naše duše opouští fyzické tělo a odchází do jiného světa. Poslední cesta bývá doprovázena obřadem za přítomnosti těch, kteří až doposud daného člověka na jeho cestě doprovázeli a šli po jeho boku.

Během života se člověk díky zkušenostem postupně mění a duševně zraje. Hledá *cestu k sobě*, do svého nitra a snaží se sám sobě porozumět. Mnoho knih a seminářů v současné době nabízí k této *duchovní cestě* své rady a podporu. Lidé tak hledají cestu ke štěstí, kláse, ke svobodě, k vnitřnímu klidu, ke smysluplnému životu, ke zdraví, k rovnováze a dalším zásadním okolnostem svého bytí. Věnují se meditacím, cvikům a afirmacím, které jim pomáhají jejich cíle dosáhnout.

Cesta se díky své charakteristice stala motivem různých příběhů, mýtů a pohádek. Chudí mládenci se vydávají na cestu, aby dosáhli vytouženého štěstí. Nejprve podléhají své naivitě a hlouposti, ale postupně se učí pravidlům okolního světa. Překonávají překážky, bojují proti zlu a nakonec díky vlastnímu rozumu vítězí. Cesta v příbězích způsobuje proměnu hlavního hrdiny, formuje ho a učí.

Symbolika cesty je obecně spojována se situacemi, které vyžadují trpělivost a vůli při překonávání překážek. Mají svůj počáteční bod, ze kterého se postupně rozvíjejí až k bodu konečnému. Typickým znakem je opakující se schéma vrcholů a pádů, úspěchů a neúspěchů, dobra a zla, štěstí a smůly, které se cyklicky opakuje po celou dobu jejího trvání.

Ačkoli různých interpretací pojmu cesta nacházíme v našem světě mnoho, tato diplomová práce si vzala za vzor jeho význam ve smyslu cestování a putování. Společným průsečíkem těchto dvou velkých témat není pouze hmotná cesta, na které poutníci a cestovatelé uskutečňují svůj úděl, ale také její výše popsaná charakteristika. Za každou poutí a objevnou cestou je třeba vidět nejen její konečný výsledek, ale především dlouhý a náročný úsek před ním...

1.2 Fenomén cestování

Současná doba 21. století přináší lidstvu v oblasti cestování neomezené možnosti. Pokud dnes člověk zatouží po cestě na odlehlý ostrov naší planety, je velice pravděpodobné, že se následující den bude procházet po jeho povrchu. Věda a technika umožňuje lidem plnit si své cestovatelské touhy a okamžitě sdílet zážitky z cest s celým světem. Sociální sítě tak začínají být přeplněné fotografiemi z exotických koutů světa, které nám nabízejí lákavý pohled na nejkrásnější pláže, nejpodivuhodnější živočichy, nebo rozličné kmeny lidí a jejich pozoruhodný styl života. Ti, kteří disponují větším finančním obnosem, mohou na svých cestách prožít nevídané zážitky v podobě plavby s delfíny, jízdy na slonech či potápění se mezi žraloky. Je reálné stát se součástí výpravy zdolávající nekonečnou vyprahlou poušť, samozřejmě s pravidelným leteckým přísunem vody a potravin, stejně tak jako prodírat se pralesem mezi nejnebezpečnějšími živočichy světa, jelikož v čele výpravy stojí znalý a léky zásobený odborník, který se postará o zdraví a bezpečí všech členů skupiny. „Dnešní výpravy jsou vybaveny vším možným k bádání, k zjišťování a preparování úlovků, k fotografování a zvěčnění zvuku. Putovní lékárna s moderními léky, injekcemi proti nemocem tropů, pro případ úrazu, podvýživy atd. je samozřejmou nezbytností. Vitamíny a kondensované, zvláště připravené pokrmy ochraňují zdraví členů výpravy. V minulém století cestovatel se uzdravil silou vůle, nebo zahynul. Byl odkázán na svou loveckou zbraň a na domorodou, často nedostatečnou, hnusnou stravu, kterou pojídal s divochy z jednoho hrnce. Cestovatelé 19. století museli překonávat tyto nedostatky svým nadšením a houževnatostí. Šli cílevědomě za svou vidinou, platili utrpením za svoje poznání. Pronikali do neznámých končin světa, odhalovali taje přírody a zakreslovali na bílé mapě svoje cestovatelské poznatky.“³ popisuje v úvodu knihy *V dálavách světů* Vlasta Vrázová. Na naší planetě již s největší pravděpodobností neexistuje místo, které by pozornosti člověka uniklo. Zvykli jsme si na snadnou dostupnost cestování a dosyta využíváme jeho pestrých lákadel, aniž bychom si uvědomili, že na svých cestách následujeme stopy těch, kteří pro poznání takových míst riskovali svůj život. Zatímco současný svět je plný cestovatelů využívajících služeb cestovních kanceláří a příručních průvodců, právě minulost dala vzniknout všem těmto možnostem díky obrovskému odhodlání nezlomných

³ VRÁZ, Enrique Stanko a Olga SVEJKOVSKÁ. *V dálavách světů: výbor z cestopisů*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1983. s. 8-9

objevitelů, kteří se po celá staletí snažili na mapách zaplnit bílá místa. Ta byla postupně nahrazována názvy hor, řek a mořských zálivů. Stručnou charakteristiku tohoto procesu popisují autoři v knize *Čeští cestovatelé a mořeplavci*: „Na cesty se vydávali lovci, obchodníci i dobyvatelé. Doprovázeli je mnohdy kněží, kteří na svých misiích šířili pravou víru. Od 18. století se napříč světem pouštěly vědecké expedice, které se snažili spatřené kraje popsat a změřit výšku hor, hloubku řek a moří. Vědci spoutávali dosud nepoznaná území do sítě rovnoběžek a poledníků, které stále přesněji určovaly zeměpisnou polohu. V 19. století vznikala geografie jako nová vědecká disciplína a její metody obohatily a zpřesnily objevy a vynálezy dvacátého věku.“⁴

Po poznání svého okolí prahli lidé již od nepaměti. První cesty se realizovaly po souši, nicméně velkou neznámou byl pro člověka především vzdálený horizont za mořskou hladinou. Důvodů k objevným cestám bylo několik. Autoři knihy *100 největších objevitelů* určují jedním z nich například touhu po dobrodružství, kdy člověka láká představa stanout jako první z lidstva na neznámém vrcholu hory, nebo křížovat zcela neznámé moře. Často se však lidé vydávali na cesty kvůli obchodu, nebo v naději, že naleznou drahé kovy. Jiní byli na cesty vysíláni panovníky za účelem založit nové kolonie a nelézt místa k osídlení. Praví cestovatelé však viděli hlavní účel své výpravy ve snaze objevit novou cestu do vzdálených světadílů.⁵ Ať už byly cíle cest jakékoli, je třeba uvědomit si, že za každou z nich stojí obrovská statečnost a hrdinství. Mnoho lidí na výpravách zahynulo, aniž by je svět oslavoval a znal jejich jména. Posádky sčítaly v některých případech až stovky členů, kteří zajišťovali potraviny a vybavení po dobu trvání celé cesty a zasloužili se tak velkou mírou o její úspěch či neúspěch. Podívejme se tedy blíže na některé významné mezníky, které posunuly poznávání světa o mílové kroky vpřed.

Dálky moří vzbuzovaly v lidech zvědavost již v pravěku. Prvními mořeplavci dějin lidstva byli obyvatelé jihovýchodní Asie a Oceánie: „Již před rokem 10 000 př. n. l. se po moři plavily kmeny někdejších obyvatel jihovýchodní Asie, a jejich plavby se neomezovaly jen na pobřežní vody. Na moře se nevypravili jen lovit, ale hledat nový domov.“⁶ uvádí ve své knize *Příběhy sedmi moří* J. B. Vodák. Umění mořeplavby bylo v pravěku známé také Evropanům, což

⁴ MARTÍNEK, Miloslav a Jiří MARTÍNEK. *Čeští cestovatelé a mořeplavci*. Ilustroval Petr URBAN. Praha: Albatros, 2006. *Okno* (Albatros). s. 5

⁵ [srov.] POLLARD, Michael. *100 největších objevitelů*. Praha: Columbus, 1999. s. 6

⁶ VODÁK, J. B. *Příběhy sedmi moří*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990. s. 11

lze dokázat dosud nejstarším nálezem jejich plavidla z roku 8 000 př. n. l. Plavidla v té době představovaly vydlabané a ohněm opracované kmeny stromů doplněné o plachty z rákosu.⁷ Se skutečnými mořeplavci však historie spojuje až dobu starověku, kdy se velkou námořní mocností stal Egypt. Cílem egyptských výprav nebylo pouze poznávání neznámých končin, ale jednalo se především o obchod a kořist, na což byly jejich několik desítek metrů dlouhé lodě dobře stavěny. Jednou z nejvýznamnějších plaveb byla pro Egyptany cesta do země Punt, která přinesla bohatý zisk v podobě drahého dřeva, vonné myrhy, kadidla, ebenu, slonoviny a zlata. Přesná poloha země Punt ale není dodnes vědcům známa: „Mnozí ji umísťují na Somálský poloostrov, jiní dokonce až někam k ústí Zambezi.“⁸ I přes to, že Egyptany lze označit za první mořeplavce na Středozezemním moři, skutečnému prvnímu námořnímu impériu dala vzniknout se svou mínójskou civilizací až Kréta. Její výpravy se odvážně pouštěly dál od pobřeží a měly tak velký vliv na objevování tehdejšího světa. Dosáhly nejen břehů Černého moře, ale také Sicílie a Sardinie.⁹ Sláva Kréty však v polovině 15. století př. n. l. zcela pohasla. Ačkoli tento fakt zdůrazňuje v knihách několik autorů, jejich názory na příčinu úpadku se liší. Někteří historikové tvrdí, že slavní Kréťané podlehlí přírodní katastrofě, jiní spatřují hlavní důvod v útoku řeckých kmenů. Velkého úspěchu na moři dosáhli následně Féniciáné, předchůdci Kartaginců, kteří v 6. století př. n. l. na zakázku egyptského faraona obepluli Afriku. Tento údaj byl mnoho staletí zpochybňován stejně jako možnost, že se Féniciáné mohli dostat až k břehům Ameriky.¹⁰ Také Řecko nezůstávalo v objevování světa pozadu. Záznam nejstarší řecké plavby popsal Homér ve svém díle o Odysseovi. Ačkoli se jedná především o mýtické vyprávění, i tak ho lze považovat za odraz velké námořní expanze Řecka po hladině Středozezemního moře v 8. století př. n. l.¹¹ Později, ve 4. století před naším letopočtem, proplul na základě Isti do Kartáginu hlídaného Atlantiku řecký astronom Pýthéas, který se sám dostal až na Island a tím rozšířil obzor doposud prozkoumaného Západního světa. O objevování Východního světa se v letech 334-325 př. n. l. zasloužil Alexandr Makedonský, když vedl svou armádu přes Persii a Střední Asii do Indie a zpět. Hrozivá námořní moc se na evropských mořích objevila v 8. st. n. l. v podobě severských Vikingů. Jednalo se o obávané válečníky a dobyvatele

⁷ [srov.] VODÁK, J. B. *Příběhy sedmi moří*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990. s. 11

⁸ HROMÁDKO, Jiří. *Příběhy objevitelů a dobyvatelů*. V Řitce: Daranus, 2007. s. 7

⁹ [srov.] Tamtéž, s. 7

¹⁰ [srov.] HROMÁDKO, Jiří. *Příběhy objevitelů a dobyvatelů*. V Řitce: Daranus, 2007. s. 9

¹¹ [srov.] VODÁK, J. B. *Příběhy sedmi moří*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990. s. 20

s neobyčejně výkonnými loděmi: „Za necelých dvě stě let pronikli Vikingové z Anglie až na Sicílii. Konkurovali arabským kupcům ve Středomoří, kontrolovali obchod s ruským Kyjevem a Novogrodem a aktivně obchodovali od Baltu až po Konstantinopol.“¹² Založili kolonie v severním Atlantiku a dle dostupných pramenů¹³ ve 12. století zakotvili u pobřeží Ameriky.

Významná etapa objevů je spojována se slavnými jmény středověkých cestovatelů. Jedním z nich byl benátský kupec Marco Polo, který se zasloužil o poznání Číny. Svou první cestu uskutečnil roku 1271 společně se svými příbuznými, zkušenými cestovateli. Kromě cesty po moři zdolal také vyprahlou poušť Gobi a v místě svého cíle- Pekingu, zůstal několik dalších let, během kterých uskutečňoval cesty na jihovýchod ve službách velkého mongolského chána. Po návratu do Itálie byl v bitvě zatčen Janovany a vsazen do vězení, kde dal vzniknout celosvětově známému literárnímu dílu *Milion*, jež se stalo inspirací k dalším objevným a obchodním cestám.¹⁴ Hranice světa posunuly také významné portugalské a španělské námořní expanze. Znamé portugalské jméno Bartolomeo Diaz představuje cestovatele, který stojí za obeplutím mysu Dobré naděje nacházejícího se na jižním cípu Afriky. Roku 1487 byl k tomuto úkolu vybrán portugalským králem Janem II., a i přes intenzivní bouře se mu podařilo daného cíle dosáhnout.¹⁵ Na objev jižního cípu Afriky navázal roku 1497 portugalský námořní kapitán Vasco da Gama, který byl pověřen králem Manuelem I. k uskutečnění námořní cesty do Indie: „Da Gamovu výpravu tvořily čtyři lodě a 170 mužů. Cestou musel zvládnout vzpouru, zuřivé bouře i následky kurdějí v posádce. Nakonec lodě v květnu 1498 přistály v Kalikatu. Zpáteční cesta byla nesmírně těžká. Mnoho mužů zemřelo na kurděje a domů se jich vrátilo pouze 55.“¹⁶ Po cestě do Indie prahla také duše Kryštofa Kolumba, který ji se svou výpravou započal s podporou španělské královny Isabely Kastilské roku 1492. Byl prvním člověkem, který věřil, že lze do Asie doplout i západním směrem, aniž by tušil, že v této cestě leží překážka v podobě Ameriky¹⁷. Plavba širým oceánem se zdála mužům na palubě nekonečná a Kolumbus tak musel často svou posádku přesvědčovat o dosažitelnosti tohoto cíle a motivovat ji

¹² PLACE, François. *Kniha o mořeplavcích*. Praha: Albatros, 1995. Objevování světa. s. 18

¹³ [srov.] HROMÁDKO, Jiří. *Příběhy objevitelů a dobyvatelů*. V Řitce: Daranus, 2007. s. 80

¹⁴ [srov.] *Marco Polo*. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 5. 6. 2018. [cit. 18. 3. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Marco_Polo

¹⁵ [srov.] POLLARD, Michael. *100 největších objevitelů*. Praha: Columbus, 1999. s. 13

¹⁶ POLLARD, Michael. *100 největších objevitelů*. Praha: Columbus, 1999. s. 51

¹⁷ [srov.] HUMBLE, Richard. *Objevitelé neznámých dálek*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 36

sebemenšími důkazy blízkosti pevniny v podobě ptáků, kusu plovoucího dřeva či dešťové přeháňky.¹⁸ Ačkoli Kolumbus až do své smrti věřil v dobytí Indie, učinil svými cestami významné objevy přilehlých ostrovů Ameriky, což roku 1507 definitivně potvrdil italský mořeplavec Amerigo Vespucci.¹⁹ Při výčtu slavných událostí v dějinách objevných cest je také nezbytné zmínit jméno dalšího portugalského cestovatele, který se celkem s 250 muži vydal roku 1519 na cestu kolem světa. Byl jím nikdy nezapomenutý Fernando Magalhaes. Zpočátku klidná plavba ale přinesla mnoho neštěstí v podobě bouří, sporů posádky a nakonec devastujícího útoku domorodců, při kterém zahynul i samotný vůdce. První cesta kolem světa tak byla dokončena tragicky s pouze 18 přeživšími na palubě.²⁰ Cestu kolem světa opačným, tedy východním směrem, uskutečnil britský mořeplavec James Cook²¹. Jeho zámořské úspěchy zmiňuje ve své knize Richard Humble: „Při svých třech významných plavbách obohatil Cook mapu Tichého oceánu o východní Austrálii, Nový Zéland, množství ostrovů v jižní části Tichého oceánu, skupinu Havajských ostrovů a pobřeží Aljašky. Během pouhých jedenácti let Cook posunul hranice průzkumu oceánů na sever k Arktidě a na jih k Antarktidě, přičemž je považován za prvního opravdového průzkumníka tohoto kontinentu.“²²

Zámořské objevné cesty přinesly mnoho zásadních mezníků v poznání světa a zaplnily bílá místa tehdejších zeměpisných map. Daly vzniknout novým koloniím, ale staly se také příčinami zániku indiánských civilizací. Pomohly rozšířit pěstování doposud neznámých plodin a otevřely lidstvu nové možnosti obchodu. Nic z toho by však nenastalo bez jednotlivců plných odvahy a odhodlání, kteří za tato nová poznání často zaplatili životem.

Období starověku a středověku dalo vzniknout mnoha novým cestám, ať už jimi byly cesty po souši, či po vodní hladině. Rozšířilo se tak povědomí o naší planetě a nabídlo lidstvu mnoho dříve nepředstavitelných možností. Novověk však posunul hranice poznání daleko za atmosféru planety Země. Lidé se začali zajímat o vesmírný prostor a o několik set let později s rozvojem techniky dokázali vyslat do kosmu prvního člověka. Byl jím Rus Jurij Alexejevič Gagarin, který roku 1961 obletěl během 89 minut planetu Zemi. Další úspěch na sebe

¹⁸ [srov.] HUMBLE, Richard. *Objevitelé neznámých dalek*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 42

¹⁹ [srov.] POLLARD, Michael. *100 největších objevitelů*. Praha: Columbus, 1999. s. 95

²⁰ [srov.] HUMBLE, Richard. *Objevitelé neznámých dalek*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 88

²¹ [srov.] POLLARD, Michael. *100 největších objevitelů*. Praha: Columbus, 1999. s. 90

²² HUMBLE, Richard. *Objevitelé neznámých dalek*. Bratislava: Gemini, 1992. s. 120

nenechal dlouho čekat a tak mohly miliony lidí prostřednictvím rozhlasu a televize sledovat roku 1969 první kroky Neila Armstronga po Měsíci.

V současné době lidstvo zájem o výzkum vesmíru neztrácí. Velké úsilí je již několik desítek let vkládáno do výzkumu Marsu. Pomocí pojízdných vědeckých laboratoří se daří vesmírným agenturám získávat vzorky a vědecké záznamy z jeho povrchu a pokračovat tak v hledání organických sloučenin, které by dokázaly tamní existenci života. NASA však nechce svůj výzkum omezovat pouze na pojízdná vozítka a netají se se svým plánem vyslat na Mars prvního člověka. V návaznosti na výzkum Marsu hovoří vesmírné agentury také o jeho kolonizaci pomocí meziplanetárního dopravního systému. V případě apokalypsy na Zemi by tak byla šance náš lidský druh zachránit a rozvinout další vyspělou civilizaci na jiné planetě. Výzkum vesmíru probíhá navíc i mimo naši Sluneční soustavu, kde se již podařilo nalézt množství planet, jejichž atmosféra a povrch by možná mohly člověku poskytnout vhodné podmínky k životu. Téma záchrany lidstva je stále aktuálnější a dává vzniknout novým úvahám o cestách člověka nejen v rámci vesmíru, ale také času, což dokládají například teorie známého vědce Stephena Hawkinga. Lidská fantazie a rozum ve spojení s vědou a technikou vyvíjí stále nové teorie a možnosti cestování. Od prvních kroků po zemském povrchu dokázalo lidstvo během tisíců let ujít dlouhou cestu a je jen otázkou budoucnosti, kam až doputuje.

1.3 Cesta jako pouť

Hlavním předmětem této diplomové práce je cesta ve smyslu poutě. Takový význam cesty definují poutníci ve svých denících například jako: „Sílu, jež se prosadí, uchopí vás, znásilní a zformuje. Nedá vám slovo, nýbrž přiměje vás mlčet.“²³ Popisují ji také jako těžkou zkoušku a to nejen lidského těla, ale také ducha.²⁴ Samotná pouť pak bývá chápána jako fyzická, emoční, mentální a duchovní cesta spojená s vyjádřením náboženské víry.²⁵

²³ RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 23.

²⁴ [srov.] Tamtéž, s. 38

²⁵ [srov.] HARPUR, James. *The pilgrim journey: a history of pilgrimage in the Western world*. Katonah, New York: BlueBridge, an imprint of United Tribes Media, 2016. s. 5

Pouť je především neodmyslitelně spjata s lidskou duší. Náročná cesta plná překážek a nesnází pomáhá lidem skrze podrobení útrapám bolavého těla nahlédnout do nitra své duše a mnohdy vede k překvapivým poznatkům o sobě samém. Jak zmiňuje ve své knize Ondřej Šebesta: „Pouť je cesta do hlubin vlastní duše“.²⁶

V souvislosti s popisem cesty poutníci ve svých denících často zmiňují právě proměnu duše. Zásadní úlohu zde má čas, který člověk na cestě prožije. Čím delší pouť, tím zásadnější a hlubší proměna duše může nastat. Jedná se o dlouhý proces, který si poutník musí metr po metru projít. Nic se neděje okamžitě.²⁷ Jean- Christophe Rufin ve své knize přirovnává týden pochodu k pouhému výletu, ale pokud poutník uvedenou hranici překoná, ocitne se ve zcela jiném a novém prostoru.²⁸

Stavu proměny duše předchází dlouhá a vyčerpávající cesta plná nesnází a překážek, které se odehrávají především v poutníkově mysli. První kilometry cesty jsou provázeny nadšením a euforií. Tento stav však netrvá dlouho a většinou končí s prvními náznaky bolesti těla. Fázi počátečního nadšení z něčeho nového a neznámého střídá tvrdý náraz. Extáze vyprchá a poutník je nucen čelit své mysli, která ho často nabádá vzdát se svého cíle. Pokud podlehne a svou cestu nedokončí, vrátí se domů s ještě horším stavem mysli, než který ho provázel před samotným rozhodnutím se na cestu vydat. V takových chvílích je nejlepší možností pokračovat i přes velkou bolest v cestě. Jak svým slovy potvrzuje Ladislav Zibura: „Přemýšlíte, zda by vám nebylo lépe někde na pláži. A v tu chvíli je nejlepším lékem cesta samotná. Musíte jít dál, protože to je jediná věc, kterou máte na práci. Hlavně si nesmíte sednout a litovat toho, že jste na pouť vůbec vyrazili.“²⁹ Bolest je totiž neodmyslitelnou součástí cesty a každý poutník se s ní během cesty učí žít a překonávat ji.³⁰ Pokud se poutníkovi podaří tuto nesmírně náročnou část své poutě překonat a odhodlaně pokračuje dál, začíná nová fáze plná disciplíny, kdy poutník cestu poslouchá a podrobuje se jí bez odmluv³¹. Často kolísá mezi rezignací a zoufalým vzmachem a nakonec se stává jakýmsi strojem k chůzi. Odměnou za předchozí kilometry je pro poutníka

²⁶ ŠEBESTA, Ondřej. Santiago de Compostela portugalskou cestou. Praha: Epoque, 2017. s. 7

²⁷ RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 16

²⁸[srov.] Tamtéž, s. 82

²⁹ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 81

³⁰[srov.] VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 201., s. 188

³¹[srov.] RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 127

náhlé prozření. Dostaví se doposud neznámý stav, kdy člověk přestane vnímat své tělo a jeho mysl se stane svobodnou. Bolest se rozplyne a duše se odpoutá od mysli. Poutník začíná vidět svět kolem sebe v oslnivé svěžesti a dostává se do souladu s přírodou. Jeho život se z minuty na minutu převrátí.

Důsledkem takové proměny často bývá přehodnocení životních priorit. Poutník provede, dle slov Ondřeje Šebesty, inventuru svého života³², po které se dříve důležité věci dostávají až na okraj hodnotového žebříčku a věci původně bezvýznamné a samozřejmé získávají na důležitosti. Například rychlost a čas jsou veličiny, které na pouti ztrácejí smysl, jak popisuje ve své knize Pavel Vrána: „Rychlost a čas přestaly mít význam. Ze života se jako mávnutím kouzelného proutku vytratilo téměř vše, co mne až do té chvíle dokázalo znervózit.“³³ Také běžné každodenní povinnosti, které člověk v civilizované společnosti provádí automaticky, aniž by se zamýšlel nad jejich smyslem, narůstají do významných rozměrů. Tajemství domova, potravy a prostředků k jejich zajištění zůstává lidem často skryto až do konce života. Dle slov Jamese Harpura se konec takové cesty stává novým začátkem neboli bránou do nového života viděného očištěným očima.³⁴

V cestovatelských denících je možné najít mnoho různých přídavných jmen a přirovnání, kterými se poutníci snaží čtenářům svou cestu přiblížit. I přes to, že každý z poutníků je individuální osobou s jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi a dovednostmi, jejich popis se často shoduje. Cesta je čtenářům prezentována jako dominantní síla s vlastním zákonem, která poutníka vede, promlouvá k němu, učí ho a ukazuje mu směr. Má svou hrdost a vytrvalost, což lze vyčíst i ze slov Jeana-Christoha Rufina: „Cesta je skromná, nenápadná, odstrkovaná moderním světem, nevytahuje se, není pyšná, jenom hrdá. Není domýšlivá, jenom má paměť. Je vytrvalá, jako lidský život.“³⁵ Dokáže ale také promlouvat do svědomí: „Cesta je silnější než pokušení, je obratná, mazaná, uvěří ve svůj triumf. Cesta před vámi stojí jako Komturova socha a míří na vás obviňujícím prstem.“³⁶ Všechny tyto charakteristiky shrnují slova Ladislava

³² [srov.] ŠEBESTA, Ondřej. *Santiago de Compostela portugalskou cestou*. Praha: Epocha, 2017. s. 147

³³ VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 18

³⁴ [srov.] HARPUR, James. *The pilgrim journey: a history of pilgrimage in the Western world*. Katonah, New York: BlueBridge, an imprint of United Tribes Media, 2016. s. 7

³⁵ RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 242

³⁶ Tamtéž, s. 83

Zibury, který zmiňuje, že cesta je nejhezčí ve vzpomínkách a v okamžiku, kdy ji plánujete, protože realita není vždy tak veselá.³⁷

Na daleké poutě se lidé vydávali již od nepaměti. I přes to, že existují materiální důkazy v podobě maleb na stěny jeskyně, nelze s přesností říci, před kolika tisíci lety se na svou cestu vydal první poutník. Tradice poutnictví se za ta dlouhá léta historie rozšířila po celém světě, což vedlo ke skutečnosti, že se v současnosti na pěší poutě vydávají lidé různého náboženského vyznání. Pro křesťany bývají hlavními cíli hroby svatých, muslimové se proslavili cestami do Mekky, Šalamounův chrám je hlavním poutnickým cílem židů a řeka Ganga patří neodmyslitelně k poutnické tradici hinduistů.

Mezi nejvýznamnější křesťanská poutní místa světa, kterými jsou Jeruzalém a Řím, patří také město Santiago de Compostela, které stojí na konci Cesty svatého Jakuba (Camino de Santiago). Tvoří ji dvanáct historických cest napříč evropským kontinentem, jejichž společným cílem je hrob svatého Jakuba Staršího nacházejícího se v katedrále ve městě Santiago de Compostela ve Španělsku.³⁸

Tradice představuje Svatého Jakuba jako patrona poutníků, jelikož i on sám podstoupil zhruba před dvěma tisíci lety misijní cestu z Jeruzaléma na Pyrenejský poloostrov.³⁹ Svatý Jakub byl jedním z dvanácti apoštolů Ježíše Krista, který byl šat mečem a jako první z nich tak podstoupil mučednickou smrt. Jeho ostatky byly nejprve uloženy v Jeruzalémě, ale později byly přeneseny do Španělska, kde upadly v zapomnění. Následně byl hrob objeven biskupem a v roce 816 nad ním nechali postavit na počest sv. Jakuba chrám, kolem kterého postupně vzniklo město Santiago de Compostela. V okolnostech nalezení ostatků a jejich opětovaného uložení však existuje několik nejasností, které ve své práci zmiňuje Michaela Falátková: „Názory na to, jakým způsobem byl apoštolův hrob nalezen, se různily už během středověku. Nejstarší historické písemné doklady potvrzující přítomnost působení sv. Jakuba ve Španělsku, pocházejí ze 7. století, avšak důvěryhodnost těchto pramenů je kvůli jejich pozdnímu vzniku snadno

³⁷ [srov.] ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 196

³⁸ [srov.] *Svatojakubská cesta*. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 31.1. [cit.31.1.2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatojakubská_cesta

³⁹ [srov.] BURKERT, Ivan. *Tajný výlet za svatým Jakubem*. Ústí nad Orlicí: Flétna, 2011. s. 8

zpochybnitelná.⁴⁰ Autorka dále zmiňuje možnost objevení ostatků Karlem Velikým: „Apoštolův hrob měl být znovu objeven v první polovině 9. století španělským biskupem, ale podle jiné legendy ho objevil Karel Veliký, kterému se sv. Jakub zjevil ve snu a ukázal mu místo, kde je pohřben.“⁴¹ Hrob svatého Jakuba se stal brzy významným poutním místem a cílem tisíce poutníků.

Svatojakubská cesta se těší velké oblibě i v současnosti, což dokazuje i její zapsání na seznam světového kulturního dědictví UNESCO roku 1993. Největší přednost Svatojakubské cesty shledává německá autorka a cestovatelka Cordula Rabe ve skutečnosti, že se na jejích trasách sjednocují lidé různých generačních, kulturních i náboženských skupin. Upozorňuje zde také na možnost objevit Španělsko zcela z jiného pohledu než toho, který mají lidé pod slovem Španělsko zažitý (flamenco, býčí zápasy, pláže).⁴²

Hlavními symboly cesty za Svatým Jakubem se stala svatojakubská mušle, žluté nebo bíločervené šipky, žluté křížky a také průkaz *credencial*, kam poutník v průběhu své cesty sbírá razítka. Závěr poutě lze završit návštěvou mše přímo v katedrále, která je proslavena svou velkolepou kadidelnicí létající katedrálou nad hlavami návštěvníků.

Na pout se vydávají lidé s rozdílnými záměry, nároky a očekáváními. V důsledku toho se na cestě střetávají nejen různé typy poutníků, ale také turisté, kteří nebývají poutníky bráni vážně. Hlavní důvod tohoto postoje lze spatřovat ve skutečnosti, že pojem poutník spojen nejen s fyzickou cestou, ale také s vyjádřením víry. Cesta a víra, to jsou dva zásadní body, od kterých se poutnictví odvíjí. Slovo poutník je odvozeno z latinského slova peregrinus, které se skládá ze slov per (skrze) a ager (země) a v doslovném překladu tedy znamená *skrze zemi*.⁴³ Z nabídky významů slova poutník ve Slovníku spisovného jazyka českého nejlépe odpovídá tématu diplomové práce definice, která charakterizuje

⁴⁰ FALÁTKOVÁ, Michaela. *Překlad, výklad a analýza latinského textu Liber Sancti Jacobi*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav řeckých a latinských studií, s. 10. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/74819/DPTX_2013_1_11210_0_343444_0_141709.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴¹ Tamtéž, s. 11

⁴² [srov.] RABE, Cordula. *Svatojakubská cesta: z Pyrenejí do Santiaga de Compostela: všechny etapy s variantami a výškovými profily*. Praha: Freytag & Berndt, 2009. Turistický průvodce Rother. s. 8

⁴³ [srov.] HARPUR, James. *The pilgrim journey: a history of pilgrimage in the Western world*. Katonah, New York: BlueBridge, an imprint of United Tribes Media. 2016, s. 6

poutníka jako: „Člověka putujícího na nějaké poutní místo.“⁴⁴ Nad touto definicí ve své knize spekuluje James Harpur, který tvrdí, že charakteristiku poutníka nelze pojmut tak jednoznačně, jelikož ne každý, kdo se vydá na dlouhou cestu za svatyní, musí být nutně poutníkem.⁴⁵

V denících poutníků lze najít množství vět, které se snaží osobu poutníka co nejdříve charakterizovat a zobecnit. Často se jedná o tvrdé nastínění reality bez sebemenších iluzí o své osobě. Společný rys těchto popisů tvoří představa, že poutník stojí někde na pomezí mezi člověkem a zvířetem. Za tu dlouhou dobu na cestě ztrácí nejen vzhled civilizovaného člověka, mění se také jeho zvyky a myšlení. Na cestu poutník vyráží oholený, umytý, v čistých šatech a k tomu plný naděje a očekávání. Cesta ho ale mění a formuje. Mužská tvář zarůstá vousy, pleť hnědne pod slunečními paprsky, krok i postava se zpevňuje a myšlení se začíná přepínat na jiný režim. Poutníci postupně začínají naslouchat svým instinktům a učí se žít v přírodě. Příroda je pro ně domovem. Neznají nic, než chůzi a po každém kroku následuje jen další krok. Již nepřemýšlí nad běžnými každodenními problémy civilizované společnosti, jejich hlavním cílem je přežít a především žít. V důsledku těchto proměn mohou být poutníci vnímáni nejen svým okolím, ale také sebou samými jako bezvýznamné bytosti, které jsou často přehlíženy. Poutníci sebe samé dokonce popisují jako kus odpadu, bezvýznamnou věc, kterou lze postříkat blátem, ohlušit klaksonem a v případě potřeby přejet.⁴⁶ Jsou cizím tělesem, kterého si nikdo nevšímá a může bloudit jako přelud.⁴⁷ Obyvatele měst poutník zneklidňuje jen nepatrně, asi jako odpadky, které nikdo nesbírá, protože každý doufá, že ho za chvíli uvidí odcházet.⁴⁸ Bývá označován za pobudu, který se prohýbá pod tíhou svého nákladu na zádech. Jeho přítomnosti si často nikdo nepovšimne, je zanedbatelná stejně jako jakékoli jeho konání. V ojedinělých případech bývá poutník zaměňován s bezdomovci.

I přes své zdánlivě podřadné postavení se poutníci dle jejich záznamů cítí silní, a umí se radovat z maličkostí, které by jinak v běžném životě neocenili.

⁴⁴ *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. 2011 [cit. 07.02.2019]. Dostupné z: <https://sujc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=poutn%C3%ADk&sti=EMPTY&where=hesla&substr=no>

⁴⁵ [srov.] HARPUR, James. *The pilgrim journey: a history of pilgrimage in the Western world*. Katonah, New York: BlueBridge, an imprint of United Tribes Media, 2016. s. 5

⁴⁶ RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 94

⁴⁷ [srov.] Tamtéž, s. 84

⁴⁸ [srov.] Tamtéž, s. 47

Tento fakt potvrzuje ve své knize Jean- Christophe Rufin, který postavení poutníka přirovnává k pozici vězně či muly: „Poutník je jako vězeň při roztloukání kmenů, jako mula obcházející v kruhu kolem studně. A stejně jako se vězeň raduje, když na chvíli není v poutech a mula je nadšená, když ji vedete po přímé cestě, poutníka kojí sebemenší útěcha, když ho promáčeného na kost osuší paprsek slunce.“⁴⁹

Poutníky lze dělit do dvou skupin, na pravé a falešné. Za pravé poutníky jsou považováni ti, kteří na cestě zbytečně neutrácejí a každou korunu v dlani několikrát otočí, než ji pošlou do oběhu. Nad každým výdajem rozvážně přemýšlejí, a když už se ho rozhodnou uskutečnit, jedná se o životně důležitou věc, bez které by se nadcházející kroky staly ještě nepříjemnější než doposud. Nejedná se tedy většinou o věci sloužící k zábavě či povyražení, ale o základní potravu nutnou k přežití. Praví poutníci také důmyslně a rozvážně vyhledávají místo k noclehu. Většinu nocí tráví v přírodě buď přímo pod širým nebem, nebo v malém skromném stanu. Takové noci se považují za nezbytnou součást cesty a mají velký podíl na proměně poutníkovy duše. Noční zvuky přírody totiž snadno dokáží i sebevíce statečného muže přivést k velmi děsivým úvahám o jejich možném zdroji. Další z podmínek pravého poutníka se vztahuje k trase a způsobu, jakým se po ní poutník přemísťuje z místa na místo. Délka trasy pravého poutníka sčítá v závěru cesty ne desítky, ale až stovky kilometrů. I přes to, že je možné cestu na poutní místo započít jen několik desítek kilometrů před jeho branami a do cíle dojít svěží, praví poutníci si zakládají na tom, aby cestu vykonali v celé její délce. Jakoukoli možnost, která by umožnila zkrácení trasy, ať už se jedná o použití dopravního prostředku či zkratku, praví poutníci zamítají. Výjimky mohou nastat pouze při život ohrožujících okolnostech, které se ale ani v jednom z použitých cestovatelských deníků nevyskytly. Pravý poutník tedy na své cestě odmítá jakýkoli přepych ve formě kvalitního ubytování a stravování a stává se pouhým mučedníkem, který nemá v úmyslu si své útrapy jakkoli zlehčovat.

Falešného poutníka by bylo možné popsat jako pravý opak výše zmíněných bodů. Je však nutno říci, že každý vnímá pravého poutníka podle jiných měřítek a žádná přesná definice neexistuje. Například v textu Jamese Harpura se vyskytují úvahy o možnosti, že cesta sama je na pouti tím

⁴⁹ [srov.] RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 127-128

nejdůležitějším a z toho důvodu možná není důležité, jak je dlouhá, obtížná, nebezpečná a zda je podniknuta pěšky či pomocí dopravního prostředku.⁵⁰ Svůj názor má také Miloslav Nevrlý, který spatřuje hlavní měřítko poutníka ve stavu jeho duše: „Lehké duše! To jsou praví poutníci.“⁵¹

Zcela specifickou kategorií lidí, které lze na cestě potkat, tvoří turisté. Poutníky jsou často odsuzováni podobně jako výše popsaní poutníci falešní a to z několika důvodů. Pokud se turista objeví na cestě, stává se pro místní především zdrojem příjmů. Bývá jimi obskakován a rozmazlován a to především v oblasti ubytování a stravování. Pokud si například turista a poutník objednají v restauraci stejné menu k obědu, kvalita a množství porce jsou naprosto nesrovnatelné, i přes to, že oba hosté zaplatili stejnou částku. Poutníci se ve svých denících zmiňují o situacích, kdy místo kvalitního oběda dostali na talíři zbytky a sklenice s právě objednaným pitím zely prázdnotou. Nicméně, poutníci jsou s touto skutečností vnitřně smíření a nevnímají ji jako křivdu. Vysvětlují si ji jako nezbytnou součást cesty mučedníka, která jim ve výsledku dopomůže k duchovní proměně.

O turistech koluje všeobecně známá představa člověka s fotoaparátem kolem krku, kufrem v ruce a ubytováním v několika hvězdičkovém hotelu. Poutníci tuto představu slovy ve svých denících jen potvrzují: „Turisté si nechávají kufry dopravovat od hotelu k hotelu, takže dřinu, kdy už myslíte, že to dál nepůjde, nikdy nepoznají. Mnohdy ani celou trasu nejdou a do řeči se nedávají.“⁵² Robert Moor naopak tvrdí, že rozdíl mezi poutníkem a turistou není tak jednoznačný a navíc ho nelze zrakem uchopit. Ve své knize nastiňuje úvahy týkající se obtížně definovatelné hranice mezi skupinou poutníků a turistů. Říká, že v současné době je často nemožné od sebe tyto dva pojmy oddělit. Dle jeho slov hranice mezi těmito dvěma skupinami není pevná. Obě skupiny mohou mít společné vlastnosti a mohou se vzájemně prolínat.⁵³ Navíc zdůrazňuje i možnost, kdy člověk kombinuje roli poutníka a turistu ve stejném čase. Jedinou osobou, která tedy může hodnotit a soudit příslušnost člověka na cestě do jedné

⁵⁰ [srov.] HARPUR, James. *The pilgrim journey: a history of pilgrimage in the Western world*. Katonah, New York: BlueBridge, an imprint of United Tribes Media, 2016, s. 6

⁵¹ NEVRLÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec: Vestri, 2006, s. 21

⁵² ŠEBESTA, Ondřej. *Santiago de Compostela portugalskou cestou*. Praha: EPOCHA, 2017, s. 110

⁵³ [srov.] MOOR, Robert. *On trails*. New York: Simon & Schuster, 2016, s. 8

či druhé skupiny, je onen jedinec sám. Na konci cesty pouze on sám ví, zda je duchovní poutník, nebo turista.⁵⁴

Poutníci využívají pojmu *turista* také pro povzbuzení své disciplíny v náročných úsecích cesty. Ne vždy je trasa lemovaná krásnou přírodou a výhledem, ale vede také průmyslovými zónami, které pohled netěší a cesta v důsledku takového vjemu utíká pomaleji. V takových chvílích se poutník přemlouvá k uskutečnění každého dalšího kroku a přesvědčuje sám sebe o skutečnosti, že není turistou, který by pouze prahl po kráse a dokonalosti, což lze doložit slovy z knihy *Nesmrtelná túra*: „Poutník není turista. Nemá právo neustále vyžadovat krásnou krajinu. Nemá právo stěžovat si na trasu monotónní, depresivní či špatně vytyčenou. Možná si poutník chvíli myslel, že cesta je tu kvůli němu. Vytyčená tak, aby ho bažila na pohled. Ale pravda je, že poutník je od toho, aby pochodoval, bez ohledu na to, zda se přitom nasytí krajinek! Betonová potrubí a fabriky, vylidněné areály a odstavné pruhy, křižovatky s nájezdy a průmyslová předměstí, to vše je potřeba k proměně ve skutečného poutníka, dokonale zbaveného turistických iluzí.“⁵⁵

Turisté bývají pravými poutníky dokonce litováni, protože nikdy na svých cestách nezažijí tu pravou odměnu, kterou přináší pouze poctivá chůze doprovázená nespočtem puchýřů a podobných útrap. Takto se k turistům vyjadřuje Miloslav Nevrlý: „Prodali svou neschopnost se o sebe postarat cestovním kancelářím. Nešťastníci! Je s nimi létáno světem v kovových bednách a vteřiny je pohánějí od hotelu k letišti. Jiní cestují v plovoucích mořských bednách, nuznější si přivodují opruzeniny ve vedrem rozpálených autokarech. Jedno mají společné: vracejí se domů z nezasloužených cest velmi neosvěženi, s pocitem, jako by smíchali lahodnou snídani, oběd a večeři v jedné kádi a břechku naráz vypili.“⁵⁶

Turisté navíc bývají důvodem, proč se poutníci v cíli své cesty cítí cizí a opuštěně. Důvodem tohoto pocitu je fakt, že hlavním závěrečným bodem trasy turistů se v cíli stávají stánky se suvenýry. Poutníci nákup drobných předmětů se symbolikou dané poutní cesty neshledávají jako důležitý, zatímco turisté tyto stánky obklopují a utrácejí v nich hbitě své zbylé peníze. Důvod jejich konání

⁵⁴ [srov.] MOOR, Robert. *On trails*. New York: Simon & Schuster, 2016. s. 185

⁵⁵ RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 237

⁵⁶ NEVRILÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec: Vestri, 2006. s. 22

vysvětluje Jean- Christophe Rufin na příkladu poutě do Santiaga de Compostela: „Pokud tito turisté, kteří sem dorazili letadlem či autem, chtějí mít pro své efemérní poutnictví nějaký důkaz, vlastně jim nezbývá nic jiného, než nakoupit množství věcí, které dosvědčí, že navštívili Santiago. Pěší poutník toho nemá zapotřebí, neboť se těší jisté výsadě: má právo na dekret, slavnou *compostelu*, již oficiálně vydává radnice.“⁵⁷

Z předchozích řádků vyznívá pojem turista jako něco negativního a pro poutníky nepřipustného, ale výjimečně je možné setkat se v poutnických denících s tímto výrazem i pro označení pravého poutníka. Například Miloslav Nevrlý užívá slovní spojení *královští turisté* jako synonymum k pravým poutníkům s tlustými lýtky, chlupatými podkolenkami a s batohy hřbetolamy.⁵⁸

Pro člověka, který nikdy žádnou pouť neuskutečnil, je většinou nepochopitelné, proč všechnu tu bolest a útrapy poutníci dobrovolně podstupují. Ptát se ale poutníků na důvody jejich cesty není považováno za vhodné. Pokud někdo dospěje k rozhodnutí vydat se pěšky na několik stovek kilometrů dlouhou trať, dělá to často proto, aby na důvody, které ho k tomu vedly, během své cesty zapomněl.

Někteří poutníci se ale příčinami svého rozhodnutí vydat se na cestu netají a ochotně je s druhými sdílí. Například Jean- Christophe Rufin se k důvodům své cesty vyjadřuje následovně: „Na počátku jsem se jednoduše rozhodl podniknout dlouhý pochod o samotě. Viděl jsem v tom atletickou výzvu, způsob, jak shodit pár kilo, metodu, jak se připravit na sezonu v horách, intelektuální katarzi před psaním nové knihy, návrat k nezbytné pokoře po životním období charakterizovaném úředními funkcemi a poctami...Nic z toho zvláště zřetelně, ale všechno dohromady.“⁵⁹

Jiní poutníci vidí v cestě jednoduše jen možnost zamyslet se nad svým životem a otevřít témata, která v běžném životě každodenního shonu ustupují do pozadí. Pěší túra trvající několik týdnů dává prostor všechny myšlenky uspořádat a zařadit je do správných šuplíků. Pavel Vrána uvádí jako hlavní důvod

⁵⁷RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 237

⁵⁸ [srov.]NEVRLÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec: Vestri, 2006. s. 22

⁵⁹RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 24

skutečnost, že na cestě člověk pozná sám sebe, neboť jeho myšlení se po dobu poutě stává jeho jediným společníkem.⁶⁰

Motivací k pouti může být také láska a to z několika pohledů. Na cestě je možné potkat poutníky, kteří se rozhodli cestovat se svou druhou polovičkou a získat tak nové společné zážitky a zkušenosti. Další skupinu tvoří lidé, kteří lásku hledají, ale stále se jim nedaří nalézt tu pravou osobu, se kterou by strávili zbytek svého života, na rozdíl od poutníků, kteří sice už svou životní lásku našli, ale potřebují si od ní na cestě odpočinout a pocítit znovu svou svobodu, aniž by porušili slib věrnosti.⁶¹

Některé poutníky láká kromě výše uvedených důvodů i možnost stát se po dobu své poutě někým jiným. V chaosu a rychlém tempu dnešní moderní technické doby bývá na člověka nakládáno mnoho povinností, které nás zavazují a do jisté míry i formují. Není reálné ze dne na den změnit své postavení ve společnosti a vzít na sebe roli někoho jiného. Cesta ale tento zázrak dokáže uskutečnit. Tuto proměnu popisuje ve své knize Ladislav Zibura: „Nahý jsi přišel na svět a nahý vycházíš na pouť. Je pozoruhodné sledovat, jak na pouti mizí rozdíly mezi lidmi. Do Santiaga bok po boku neputují právník, student a důchodce, ale jen tři lidé. Svě všední životy totiž nechávají doma a do Santiaga se vydávají jako děti, které objevují úplně nový a neznámý svět.“⁶² Člověk na pouti nemá důvod chovat se podle předpokladů ostatních poutníků a snažit se vypadat v očích okolí tak, jak je od něj očekáváno. Poutník na cestě prostě žije a vrací se ke své přirozenosti. Odhazuje přetvářku, kterou mu vtisklo jeho zaměstnání a poznává, kým skutečně je.

V dávných dobách, kdy první poutníci vyráželi na daleké cesty, bývala hlavním důvodem jejich konání náboženská víra. Současní poutníci ve svých denících zmiňují, že religiózní důvody již zdaleka nestojí na prvním místě, dokonce se řadí na okraj. Nicméně spirituální důvody to zcela jistě jsou, jak ve své knize uvádí Ondřej Šebesta: „Lidé vyrážejí na cesty, aby si udělali pauzu, pořádek v hlavě či duši, vyprosili si uzdravení či odpuštění, naučili se přijmout realitu a vrátili se ke kořenům.“⁶³ Zmiňuje se také o touze zastavit koloběh života

⁶⁰ [srov.] VRÁNA, Pavel. Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga. Tišnov: Sursum, 2012. s. 7

⁶¹ [srov.] RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 29-30

⁶² ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 8

⁶³ ŠEBESTA, Ondřej. *Santiago de Compostela portugalskou cestou*. Praha: Epoque, 2017. s. 48

a vyléčit se z chorob pramenících z moderního života, kterým je například syndrom vyhoření.⁶⁴

Ať už jsou příčiny rozhodnutí vydat se na dalekou pouť jakékoli, očividně se je poutníkům daří dlouhou chůzí úspěšně rozluštit a uzavřít. Ať už se jedná o potřebu udělat za něčím tlustou čáru, nebo jen o touhu zažít něco neopakovatelného s krásnými lidmi,⁶⁵ ať je motivace poutníků jakákoli, jedná se o sílu slovy těžko vysvětlitelnou, která vyvolává zvědavost a obdiv těch, jež zatím ke své vlastní pouti sbírají odvalu, a která světem obroušené pravé poutníky na cestu pravidelně přivádí znovu a znovu: „Nedokážu vysvětlit, proč se na ně vlastně vydávám. Někde v hloubi duše prostě cítím, že mi mají co dát.“⁶⁶ „Proč jsem vlastně znovu vyrazil na pouť, ještě nevím. Asi mi nezbyde než chodit tak dlouho, dokud to nezjistím.“⁶⁷

Velké téma, které se široce a detailněji prolíná všemi poutnickými deníky, představují pocity. Na cestě zažívají poutníci nespočetně emočně vypjatých situací počínaje těmi krásnými a příjemnými, kdy se člověk vším štěstím vznáší v oblacích, až po ty depresivní a šílené, které by raději nikdy neprožil ani v nejhorších snech. Cesta nabízí mnoho kouzelných chvil, ale vždy za cenu vlastní dřiny, boje a disciplíny. Velkým přínosem cesty je příležitost se v pocitech hluboce probírat a prožít si je dosyta. Nejedná se o krátký okamžik plnosti nebo naopak strádání, které zažíváme v běžném životě dnes a denně v každodenních situacích spojených se zaměstnáním nebo rodinným životem a povinnostmi s nimi spojenými. Cesta nabízí dostatek času, kdy člověk může nerušeně prožívat jakýkoli pocit velice intenzivně a snažit se ho popsat a vysvětlit jeho pravé příčiny. Každodenní pocity totiž většinou pramení z hloubi naší duše, ale jejich pravá příčina je kvůli nedostatku času často přehlížena. Důsledkem jsou v takových situacích neshody nejen s okolím, ale i s vlastním svědomím. Příčina přitom spočívá jednoduše v nedostatku času se nad věcmi a problémy skutečně zamyslet.

Pocit, kterému se žádný poutník na cestě nevyhne, je zcela jistě strach. Jeho příčiny mohou být na dlouhé pouti neznámou krajinou pro každého trochu jiné. Každý má obavu z jiných věcí a situací, ale přesto lze najít několik takových

⁶⁴ [srov.]ŠEBESTA, Ondřej. *Santiago de Compostela portugalskou cestou*. Praha: Epocha, 2017. s. 115

⁶⁵ [srov.]Tamtéž, s. 147

⁶⁶ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 10

⁶⁷ Tamtéž. s. 233

podnětů společných pro všechny. Jedním z nich je strach z neúspěchu. Každý poutník čelí na počátcích své cesty pocitu, že svého cíle nemůže nikdy dosáhnout. Vidina následujících týdnů a stovek kilometrů se zdá nereálná a často vede k pochybám o poutníkových možnostech, což ve své knize uvádí například Ladislav Zibura: „Jednou z prvních věcí, které vás na cestě napadnou, je to, že do cíle nemůžete nikdy dojít.“⁶⁸ Jean- Christophe Rufin označuje tyto stavy jako nevolnosti chodce- nováčka⁶⁹, které k první pouti neodmyslitelně patří a je důležité si jimi projít. Strach z neúspěchu se samozřejmě odvíjí i od bolesti těla, která ztěžuje každý krok a bere naději na další úspěšné kilometry. Dle slov Pavla Vrány na konci takových náročných dnů člověk nevěří, že bude ráno schopen vstát z postele a v cestě pokračovat⁷⁰. Zajímavé přirovnání pro tento pocit lze najít v knize Nesmrtelná túra do Compostely: „První etapy cesty mě rozmělnily jako chobotnici, kterou rybáři zjemňují naklepáváním o nábrežní dlažbu.“⁷¹ Silné pokušení všeho nechat a podniknout pouť jindy, v lepší formě, je v této fázi u poutníků běžné. Často se snaží rozumně si své selhání odůvodnit a tím ho sami před sebou obhájit. Poutníkům v těchto těžkých chvílích ale nezbývá nic jiného, než vydržet a jít dál, protože ani návrat by nebyl bez vynaloženého úsilí možný: „Lidé se mě často ptají, zda to někdy nechci zabalit a vrátit se domů. Přiznávám, že mě to občas napadne. Ovšem vrátit se domů, když zrovna jdete bez mapy po malé silnici na jihu Turecka, by bylo trochu oříšek. Víte, že to prostě nemůžete zabalit. Nestačí se rozbrečet, máma nepřijde.“⁷² Radou v takové situaci bývá vědomé přemýšlení nad určitým tématem: „Při zaměstnané mysli přestává člověk vnímat nepřízeň počasí, ušlapanou vzdálenost i bolest nohou.“⁷³ Ladislav Zibura radí v podobných chvílích nemyslet na vzdálený cíl, ale žít okamžikem: „Když se slepě nesoustředíte na cíl, můžete si víc užívat přítomnost. Navíc přestanete počítat kilometry, které vás dělí od konce cesty, ale máte radost z těch, které už jste urazili.“⁷⁴

⁶⁸ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 19

⁶⁹ [srov.]RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 57

⁷⁰[srov.]VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 123

⁷¹RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 56

⁷² ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 140

⁷³ VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 123

⁷⁴ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 19

Ať už je příčina strachu jakákoli, je důležité mít na paměti slova Miloslava Nevrlého: „Nezabíjí hlad, žízeň ani dálka, ale strach z nich.“⁷⁵ Poutníci se ve svých denících svěřují se zázraky, které se jim během cesty staly ve chvílích, kdy už se situace zdála beznadějná, například při nedostatku vody nebo za velmi nepříznivého počasí: „V okamžiku, kdy má člověk pocit, že neexistuje žádné rozumné východisko, stačí chvíli počkat. Vždy se objeví nějaké náhlé, nečekané a geniálně prosté řešení.“⁷⁶ Jak ve své knize uvažuje Pavel Vrána: „Někdo tam nahoře zjevně nad poutníky bdí. I nad těmi poněkud nerozumnými.“⁷⁷

I přes to, že většina poutníků není věřících, ve chvílích strachu a beznaděje někteří z nich pronášejí svou první nesmělou modlitbu. Jak zmiňuje Jean- Christophe Rufin: „Cesta nabízí poutníkovi nečekané náboženské emoce. Pochod zvířete přeruší okamžiky čiré extáze, během nichž- po dobu prostého popěvku, modlitby- tělo pukne, rozpadne se na kusy a pustí na svobodu duši, kterou jste už měli zatracenou“⁷⁸.

Dalším z mnoha pocitů, které poutníci na své cestě zažívají, je například samota. Opravdovou samotu mají možnost zažít především ti, kteří putují sami cizí zemí. V takové situaci kolem poutníka sice může jít několik dalších lidí, ale pokud nemluví stejným jazykem, je těžké navázat jakoukoli konverzaci. Někteří poutníci tvrdí, že samota k pouti patří, jelikož ve skupině známých lidí nemá člověk možnost prožít to ticho a zadumání jako poutník samotář. Členové skupiny jsou ochuzeni o prožitek, díky kterému by zakusili pravou poutnickou existenci.⁷⁹

Velké emoce také vznikají ve chvílích nudy, kdy cesta působí jednotvárně a nezajímavě. Takové úseky se mohou zdát jako nekonečné a je nezbytné umět se v takových místech zabavit. Funkčním nástrojem na nudu je dle poutníků vlastní mysl, která umožňuje sehrávat si v hlavě rozhovory, vyvolávat vzpomínky a shledávat se sám se sebou.⁸⁰ Někdo skládá básničky, zpívá si, nebo si povídá se zvířaty. Způsobů, jak mysl zaměstnat, existuje několik. Nuda může ale vzniknout i nezávisle na okolí, kdy prostředí zůstává stejné, ale změní se

⁷⁵ NEVRLÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec: Vestri, 2006. s. 32

⁷⁶ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 59

⁷⁷ VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 35

⁷⁸ RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 67

⁷⁹ [srov.]RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 60-61

⁸⁰ [srov.]RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 132

pouze pohled člověka: „Z ničeho nic, jako by vás někdo z krásného světa uvrhl do stereotypu a nudy. Uvědomujete si ale, že to, co se změnilo, není vaše okolí. Změnilo se jen něco uvnitř vás. A vy tomu nesmíte podlehnout.“⁸¹

Je nezbytné zmínit fakt, že oproti pocitům nudy a trdomyslnosti zažívají poutníci také pozitivní chvíle, kdy je provázejí nečekané návaly štěstí pramenící často až z překvapivých podnětů. Jedním z takových momentů mohou být pro poutníka například situace, kdy příroda dává najevo svou sílu a život člověka je odkázán pouze na to, zda se jí dokáže přizpůsobit: „V poryvech větru, sprškách slané vody a studeném dešti, v časech sloty zažívá chodec více emocí než při pohledu na pestré barvy slunečného dne. Pocit, že patříte k divoké přírodě, noříte se do ní a odoláváte jí, ovšem s vědomím, že pokud nedá jinak, strhnou vás vlny nebo unese vichřice, je vzácnou smyslnou slastí.“⁸² Tato situace je však extrémní a pocit štěstí v podobných chvílích rozhodně nezažívají všichni poutníci. Neobvyklý se může zdát i pocit štěstí spojený s vlastním špinavým tělem. Někteří poutníci prožívají doslova rozkoš ze skutečnosti, že jsou špínou chráněni, jako kdyby na sobě měli oblečené brnění. Pocit štěstí bývá na poutích uskutečňován nejen formou prožitku, ale stává se také zajímavým podnětem k zamyšlení, což ve své knize popiskuje například Pavel Vrána: „Já jsem přemýšlel o štěstí. O tom, zdali a jak je tento povznášející pocit člověku v běžném životě dostupný, jestli se tomu pocitu má člověk, pokud jej to potká, poddávat a naplno si jej prožít, nebo jej naopak tlumit a snažit se ho potlačit. Má-li ho v životě vyhledávat, nebo jej od sebe s pověřčivou bází odhánět.“⁸³

Poutě přinášejí lidem množství pocitů, se kterými je nutné se na cestě vyrovnat nebo si je naopak vychutnat. Úzkost, touha po pohodlí, bezvýznamnost, dojetí, nenávisť, vyčerpání, nevolnost, zchvácenost, hlad, bolest, panika, nejistota, nezávislost, svoboda a mnohé další, jsou poutníkům dobře známé. Je ale nezbytné zmínit, že u každého jsou pozitivní a negativní pocity vyvolávány odlišnými podněty individuálně a to, co může být pro jednoho jedince skvělým zážitkem plným adrenalinu, se druhému jeví v očích jako nejhorší zkušenost jeho života. I z tohoto hlediska je cesta velkým přínosem. Nabízí možnost si své pocity uvědomit a orientovat se v nich.

⁸¹ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 82

⁸² RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 88

⁸³ VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 170

Cesta počíná okamžikem, kdy poutník sbalí svůj batoh a vyrazí. Názory na proces balení zavazadla se různí. Někteří mají jeho obsah předem dokonale promyšlený a na cestě mají vše, co potřebují. Nic nezapomenou, jsou připraveni na vše. Takových poutníků ale není mnoho, jelikož velikost takového dokonalého zavazadla dosahuje rozměrů a váhy, jež cestu výrazně stěžují. Většina poutníků tedy volí možnost jednodušší- dlouho nepřemýšlet, vzít s sebou jen to zásadní a prostě jít. Lze se inspirovat například obsahem krosny Ladislava Zibury, který ho ve své knize popsal do detailu: „Na zádech mám krosnu, která váží čtrnáct kilo. Víc prostě nést nejde. Sbalil jsem si do ní jenom oblečení, spacák, hamaku, chodecké hole, elektronickou čtečku knížek, lékárníčku, opalovací krém, pastu, sprchový gel, foťák, tři čtvrtě kila vepřového špeku, chleba, litr vody, plyšového medvídka a tenhle deník. Nemám s sebou ani mapu, jen seznam velkých měst, která chci projít.“⁸⁴ Když má poutník sbaleno, může uskutečnit onen první zásadní krok.

Prvnímu kroku cesty předchází mnoho myšlenek nad možnými neúspěchy a nebezpečími, ke kterým může na cestě dojít. Pokud mají poutníci čas nad svými plány dlouze přemýšlet, může se stát, že svůj první krok nikdy neuskuteční. Zkušené poutníci doporučují fázi přemýšlení přeskočit a rovnou vyrazit. Svá slova obhajují vírou, která jim dává naději, že svého cíle dosáhnou: „Té myšlenky a vůbec cestě samotné je nutno se prostě odevzdat. Já vím, zní to otřepaně, ale je to hluboká pravda. Nehloubat nad ní, sáhodlouze nepřemýšlet nad možnými problémy a těžkostmi, prostě se jednoho dne sbalit a jít. Doslova se poručit Bohu, Osudu, nebo prostě něčemu, čemu kdo věří. S bezmeznou důvěrou v Jeho pomoc a ochranu prostě vykročit.“⁸⁵ I přes to, že rozhodnutí vyrazit na cestu může působit nerozumně, lehkomyšlně nebo nezodpovědně, poutníci se shodují na tom, že tento zákon dokonale funguje.

Pro lepší orientaci na cestě za svým cílem používají poutníci brožurku, která obsahuje důležité a zásadní body trasy. Takový průvodce prožívá s poutníkem každý okamžik jeho cesty a v cíli leckdy jeho vzhled a obsah odráží povahu svého majitele. Někteří poutníci totiž do svých průvodců vpisují různé myšlenky a postupně z nich tak tvoří upomínkový předmět. Zcela opačnou strategii volí ti, kteří v průběhu vytrhávají stránky s úseky, jež absolvovali.

⁸⁴ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 15

⁸⁵ VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 16

I přes to, že každý poutník sleduje na cestě svou brožuru, není vyloučeno, že zabloudí. Ne pro každého je ale chvíle bloudění nepříjemným zážitkem. Například Jean- Christophe Rufin popisuje, že mu stav, kdy byl ztracený uprostřed přírody, přinesl pocit nádherné blaženosti.⁸⁶ Miloslav Nevrlý vyjadřuje ve své knize názor, že pojem *zabloudit* ztrácí na cestě svůj význam: „Zabloudit nemůžeš, všechno nosíš s sebou, kam dojdeš, tam je tvůj cíl.“⁸⁷ Nicméně, je dobré vědět, že když poutníci na své cestě hledají správný směr, bývají jim nápomocni místní lidé, kteří je navedou zpět na původní cestu.

Pokud osud posílá poutníkům na cestu správné lidi, nemusejí mít strach nejen ve chvílích, kdy z cesty sejdou, ale také v dalších neplánovaných a obtížně řešitelných situacích. Místní lidé poutníkům pomáhají a ochotně jim jejich obtížnou pouť zlehčují, ať už se jedná o nocleh, stravu, nebo jen příjemný rozhovor. V každém deníku poutníků lze najít zmínku o nějaké osobě, která významně ovlivnila jejich cestu. Poutníci na takovou osobu vzpomínají s vděčností a láskou. Například Pavel Vrána popisuje dobrotu a soucit cizích lidí v situaci, kdy celý promrzlý platil ubytování: „Když jsem ve vstupní hale ubytovny oklepal zbytky sněhu nalepené na bosých chodidlech a s credencialem v ruce přistoupil k psacímu stolu, o který se rukou opírala majitelka, podívala se ta stará paní nejprve na mé nohy, potom na ty sandály se zbytky ledu v řemíncích, obrátila hlavu ke svému muži a tiše vydechla – Kristus! Ten dobrý pán povstal ze své židle, vzal ze svého stolu desetieurovku, kterou jsem mu právě zaplatil za ubytování a se soucitným pohledem na ty mé zblázněné nohy mi ji vrátil zpět.“⁸⁸ Ladislav Zibura vzpomíná ve své knize například na chvíle, kdy mu řidiči na silnici neustále zastavovali a nabízeli mu svezení,⁸⁹ nebo na situaci, kdy si v kavárně udělal pohodlí, zul si boty a začal si před všemi hosty sundávat z bolavých nohou náplasti. Zatímco majitel jakékoli kavárny v Čechách by nejspíš reagoval podrážděně, Ladislav se setkal se vstřícností, kdy mu majitel s úsměvem na tváři začal nohy oplachovat studenou vodou.⁹⁰ Takové skutky cizích lidí jsou považovány za zázraky poutnických dnů plných útrap. Zázraky se poutníkům ale stávají i v jiných formách. Jeden takový spatřuje například Pavel Vrána ve schopnosti regenerace vlastního těla: „Je to neuvěřitelné. Včera, ještě

⁸⁶ [srov.] RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 120

⁸⁷ NEVRLÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec: Vestri, 2006. s. 25

⁸⁸ VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. s. 75

⁸⁹ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 77

⁹⁰ [srov.] ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 32

v deset hodin večer jsem nebyl schopen slézt z patrové postele a dojít si na záchod. Všechny klouby na nohou mne na dotek bolely. Ještě ráno jsem se belhal jako válečný invalida. A přesto jsem těch dnešních dvacet jedna kilometrů proti větru ušel téměř na jeden zátah.⁹¹

Průběh cesty každého poutníka se v celku neliší. Nezáleží na zvolené trase, ani na počasí. Ať se poutník vydá kamkoli, musí jen vzít batoh na záda, odevzdat se do rukou osudu a s pomocí několika lidí a zázraků dojít do cíle.

Na konci cesty se v poutnících objevují dva rozporuplné pocity. Jedním z nich je nepopsatelná radost, která souvisí s uskutečněním stanoveného cíle, kdy poutník prožívá euforii a nepřemýšlí nad tím, co bude dál. Žije jen přítomnou chvílí a vychutnává si tu emoční smršť. Ve stejnou chvíli může ale zažívat i zcela opačný pocit, který představuje smutek pramenící především z konce jedné krásné a výjimečné životní zkušenosti. Někteří poutníci pociťují smutek na konci cesty v souvislosti s lidmi, které měli možnost poznat. Takové vztahy se buď dosažením cíle roztrhnou a zůstanou jen ve formě vzpomínek, nebo naopak stojí za vznikem přátelství trvajících někdy i do konce života.

Všichni poutníci se ve svých denících shodují na skutečnosti, že se význam zdolané pouti prolíná do dalších dní jejich života ještě dlouho po dosažení cíle. Pouť nekončí posledním krokem, ani první nocí zpět ve své posteli. Navždy je zapsána v poutníkově duši a i když se možná někdy může zdát, že dočista vyprchala a zmizela, v zásadních okamžicích života se znovu připomene. Takový pocit z pouti měl například Jean- Christophe Rufin: „Po pár týdnech bylo všechno pryč. Život se znovu rozběhl. Jako by se nic nezměnilo. Sama pouť se pro mne záhy změnila v odtažitou vzpomínku. Z cesty mi zbylo jen jakési elementární a dosti mlhavé poučení. Měl jsem za to, že jsem všechno zapomněl. Ale vše se mi znovu vybavilo. Nic se neztratilo. Je to chyba či myšlenková pohodlnost, myslet si, že je to výprava jako každá jiná a že na ni lze zapomenout a uložit ji do přihrádky.“⁹² Pavel Vrána se ve své knize svěruje se skutečností, že i dlouho po návratu domů v něm cesta doznívá a ovlivňuje nejen jeho myšlenky, ale i přístup k životu.⁹³ Stejný vliv měla cesta i na Ladislava Ziburu: „Prostě mám

⁹¹ VRÁNA, Pavel. Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga. Tišnov: Sursum, 2012. s. 82

⁹² RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. s. 245

⁹³ [srov.] VRÁNA, Pavel. Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga. Tišnov: Sursum, 2012. s. 10

jen pocit, že od té doby, co jsem tohle všechno prožil, je svět kolem mě tak nějak hezčí.⁹⁴

Mezi hlavní důsledky cesty patří uvědomění si vlastní síly a odhodlání. Když poutník dorazí do cíle, má pocit, že dokáže vše na světě a nic ho nezastaví. Překonal všechny bolesti, nástrahy, obavy a uvědomil si neporazitelnost vlastního těla a mysli. Na druhou stranu poznal své nedokonalosti a náhlé změny psychiky v určitých situacích. Uvědomil si, jak málo stačí ke štěstí a že nemá smysl trápit se maličkostmi. Zažil pocit bezstarostnosti a ví, že pokud bude potřeba tento stav opět navrátit, stačí vzít batoh a vyrazit. Pouť se stává také zdrojem inspirace, ze kterého lze čerpat energii každý následující den: „Ve vzpomínkách pouť ožívá vlastním životem- stává se z ní důležitý životní milník a zdroj inspirace. Není týden, kdy bych si nevzpomněl na něco, co jsem na cestách prožil. Obvykle se zasměji nějaké situaci nebo si v mrzuté chvíli připomenu okamžiky úplné svobody.“⁹⁵ Pouť také vede k uvědomění si důležitosti a naopak zbytečnosti určitých věcí. Nabízí prostor se nad vším dlouze zamýšlet a vyhodnocovat. Během cesty může dojít dokonce k zapomnění na důvody, které vedly k rozhodnutí se na pouť vydat. Člověk už jednoduše neví, co bylo před poutí a vrací se domů s čistou myslí.

Poutnictví dává lidem možnost vzdálit se na čas od moderního života plného stresu a povinností. Nabízí příležitost vrátit se zpět k lidské přirozenosti a přírodě. Umožňuje pocítit svobodu a být několik týdnů jen sám se sebou. Je lékem na vyhoření a klíčem k vlastním pocitům. Dává naději a léčí strach. Nechá prožít bolest těla, ale zhojí bolest duše. Je zde kdykoli a pro každého. Jediné, co od člověka vyžaduje, je udělat rozhodnutí. Porazit vlastní lenost, strach, obavy a vyrazit. Závěrem této kapitoly lze jen říci, že o poutnictví může být mnoho napsáno a řečeno, ale bez vlastního prožitku se nedočká pochopení...Tak tedy, šťastnou cestu!

⁹⁴ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 238

⁹⁵ ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. s. 10

2 Cesta a její záznam jako výtvarné dílo

Cesty a poutě přinášejí lidstvu velké množství nových podnětů. Nad těmi méně významnými lze v průběhu cesty jen mávnout rukou, ale ty zásadnější nás mohou často ovlivnit až po zbytek života. Takové mezníky s sebou nesou záračnou atmosféru jedinečnosti a vzbuzují v lidech touhu pořídít si o nich trvalý důkaz. V případě objevných cest se cestovatelé snažili zachytit realitu co nejdříve, aby mohli později ve své rodné zemi různé objekty, místa, živočichy i obyvatele co nejlépe představit a popsat. Takový záznam byl v minulosti věrohodným důkazem o různorodosti a pestrosti naší planety. Pořizování záznamů se ale netýkalo pouze objevitelů. Také poutníci a turisté chtějí mít na různá místa svých cest i jinou památku, než pouze vzpomínky ve své paměti. Všechny cesty ukrývají tajemná dobrodružství, přinášejí nové zkušenosti, nabízejí pestré zážitky a umožňují prožívat pocity a dojmy, které by si každý nějakým způsobem nejrady odnesl v zavazadle zpět do svého domova. Ulomil by si z kusu své cesty a později, v pohodlí domova, ho rozložil na stůl a znovu rozjímal nad konkrétní událostí, která se mu v daném úseku cesty přihodila. Možná i takové pohnutky vedly člověka k pořizování různých dokladů z cest, ať písemných či výtvarných, a daly tak vzniknout nespočetnému množství cestopisů a cestovních deníků. Podrobný text autoři často doprovázeli ilustracemi, které umožnily popisované místo, objekt či osobu lépe přiblížit a vystihnout. Po vynálezu fotoaparátu začaly být autorské kresby z části nahrazovány snímky, ale i přes velký rozmach techniky se v současné době mnoho cestovatelů věnuje raději vlastní tvorbě. Stále tak vznikají nové kresby a skici zachycující pestrou nabídku všech koutů světa. Hlavním cílem této kapitoly je představit alespoň některé z nich. Následující část stručně nastíní vývoj kartografie a na konkrétních mapách doloží její souvislost s výtvarným uměním. Závěr kapitoly představí současné produkce výtvarných umělců pracujících s tématem cesty v podobě prostorových instalací či Land- artu.

2.1 Ilustrované cestovní deníky

Výpravy historických objevných expedicí byly složeny z množství lidí různého zaměření. Nezbytnou součástí týmu tvořili malíři a ilustrátoři, jejichž úkolem bylo přenášet na papír obrazy lidí, zvířat, krajiny a kultury daného území. Díky těmto umělcům měly tehdejší evropské státy možnost vytvořit si detailní představu o vzdálených a exotických místech naší planety. Některé ilustrace byly dokončeny autorem přímo na místě, některé tvořili jiní malíři až po návratu výpravy dle vzoru dochovaných skic a náčrtů. I dnes nabízejí knihovny celého světa jedinečnou možnost nahlédnout zpět do cestovatelské tvorby staré několik set let a obdivovat dochované ilustrace, skici a rytiny. Následující odstavce představí právě 22 takových ilustrací zaznamenaných v průběhu objevných cest 17. – 20. století.

Pozoruhodnou kresbu (viz. Přílohy I., obr. 1) zvětšil ve svém díle *A Short Account of the Iland of Feromosa in the Indies* holandský církevní misionář George Candidius (1597- 1647). Ve své knize popsal pobyt na ostrově Feromosa (dnešní Taiwan) z roku 1627. Kresba zachycuje zvíře, které Candidius nazval camel- sheep, tedy savce podobného jak velbloudovi, tak ovci. V dnešní terminologii bychom ho označili jako Alpaku.⁹⁶

Originální měděná rytina (viz. Přílohy II., obr. 2) vznikla díky cestě Johna Moncka uskutečněné v letech 1619- 1620. Kapitán byl pověřen králem Kristiánem IV. Dánským náročným úkolem- objevit kratší alternativu spojení mezi Atlantským a Tichým oceánem kolem Jižní Ameriky. Mělo se jednat o novou námořní cestu, která je v současnosti známa jako Severozápadní průjezd.⁹⁷ Rytina zobrazuje jednorohého kytovce narvala (v cestopise pojmenovaného *unicorn*) společně s dalšími dvěma pohledy na jeho lebku a roh. Cesta dala vzniknout také rytině zobrazující muže harpunující velrybu z velrybářských člunů (viz. Přílohy II., obr. 3). Velikost velrybí samice ležící na levém boku na mořském břehu dokládá rytina (viz. Přílohy I., obr. 4) inspirovaná stejnou objevnou cestou.

⁹⁶ [srov.] CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. I. London: Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1752. s. 478- 479 dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t5s763q52;view=1up;seq=590>

⁹⁷ [srov.] CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. I. London: Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1752. s. 489. dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t5s763q52;view=1up;seq=624>

Inspirací pro tvorbu více než sto padesáti kreseb a rytin se staly objevné cesty významného nizozemského cestovatele Johna Neiuhoffa. Ten ve svých denících popsal objevné cesty do Brazílie, Indie a Číny, které uskutečnil v letech 1640- 1670.⁹⁸ Objektem jeho tvorby byli místní lidé (viz. Přílohy II., obr. 5), ale také říše rostlinná (viz. Přílohy II., obr. 10) a živočišná (viz. Přílohy II., obr. 6- 9). Skupiny živočichů systematicky zaznamenával dle příslušnosti k určité třídě a rostliny dělil na dřeviny a byliny. Snažil se o vytvoření co nejvěrohodnějších kopií různých organismů, které by mohl následně prezentovat v Evropě. Zajímal se také o kulturu a architekturu místních obyvatel, která se odrážela v komplexním pohledu na vystavené pobřežní vesnice z hladiny moře (viz. Přílohy II., obr. 11).

Také nizozemský duchovní kněz Philippus Baldaeus (1632- 1671) podnikl v roce 1656 cestu do Indie, kde dokumentoval život, jazyk a kulturu místních lidí.⁹⁹ Kromě Malabárského a Koromandelského pobřeží navštívil v rámci své misijní cesty také v roce 1656 ostrov Cejlon, na kterém následujících devět let pořizoval záznamy o tamních městech, vesnicích, obchodu, krajině i povrchu.¹⁰⁰ Jeho cesta dala vzniknout mnoha kresbám a rytinám s různou tematikou. Detailně propracované jsou jeho dvě papírové rytiny zobrazující indická pobřežní města Amadabath (viz. Přílohy I., obr. 12) a Suratte (viz. Přílohy I., obr. 13).

Další obdivuhodné rytiny vznikly na základě cesty kolem světa, kterou uskutečnil italský cestovatel a dobrodruh Giovanni Francesco Gemelli Careri (1651- 1725). Během pěti let navštívil Turecko, Persii (dnešní Írán), Indii, Čínu, Filipíny a Nové Španělsko (tehdejší španělská kolonie na území Severní a Střední Ameriky).¹⁰¹ Studie těchto míst byla později podrobně rozepsána v šestidílném literárním díle *Giro Del Mondo*. Tento soubor zobrazuje mimo jiné studii pyramid (viz. Přílohy I., obr. 14), plody ovocných stromů (viz. Přílohy I., obr. 15) nebo setkání s čínským vládcem (viz. Přílohy I., obr. 16).

⁹⁸ [srov.] *John Neiuhoff*. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 27. 11. 2018. [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Johan_Nieuhof

⁹⁹ [srov.] *Philippus Baldaeus*. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 28. 7. 2018. [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Philippus_Baldaeus#Missionary_and_ethnologist_in_South_India_and_Sri_Lanka

¹⁰⁰ [srov.] M. M. RASEL, Azizul Islam. *The Seventeenth-century Dutch Travel Account and the Production of Knowledge on Asia. A study of Vervarelyke schip-breuk van 'T Oost-Indisch Jacht Ter Schelling*. The Netherlands, 2012. MA Thesis. University of Leiden. str. 29. [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/19453/MA%20Thesis-%20Azizul%20for%20upload%20.pdf?sequence>

¹⁰¹ [srov.] Atlantipedia. Gemelli Careri. [online]. ©2019. [cit. 29. 3. 2019] Dostupné z: <http://atlantipedia.ie/samples/careri-gemelli-n/>

Dalším zdrojem inspirace pro kresbu výtvarných děl byly například tři objevné cesty Jamese Cooka uskutečněné v letech 1768- 1779. Největší fjord Nového Zélandu, Dusky Sound, zakreslil (viz. Přílohy I., obr. 17) roku 1773 umělec William Hodges, který se účastnil druhé námořní průzkumné plavby Jamese Cooka.¹⁰² Záliv na východním pobřeží Nového Zélandu, Poverty Bay, byl zvěčněn v podobě rytiny (viz. Přílohy I., obr. 18) po vzoru kresby Sidneye Parkinsona, umělce následujícího Jamese Cooka na jeho první cestě.¹⁰³ Třetí cesta inspirovala dalšího z významných Cookových malířů, Johna Webbera, ke kresbě (viz. Přílohy I., obr. 19) dalšího z novozélandských zálivů, dnes zvaného Ship Cove.¹⁰⁴

Francouzský objevitel René Caillié (1799-1838) zvěčnil cíl své cesty, africké město Timbuktu, v roce 1830. Jeho rytina (viz. Přílohy I., obr. 20) tak dokládá cestu prvního Evropana, který se z této náročné trasy dokázal vrátit.¹⁰⁵

Z cest po Africe se dochovaly také malby německého malíře a ilustrátora Carla Arriense (1869- 1930).¹⁰⁶ Ten na objevných cestách německého antropologa a archeologa Lea Frobenia (1873- 1938)¹⁰⁷ dokumentoval především místní obyvatele a jejich kulturu. V knize *The Voice of Africa*, která tuto výpravu z let 1910- 1912 podrobně popisuje, tak můžeme vidět malbu (viz. Přílohy I., obr. 21) zobrazující 4 různé typy tehdejšího súdánského obyvatelstva. Pracovní náplň některých lidí ve městě Bida vystihl Carl Arriens v malbě (viz. Přílohy I., obr. 22), která odráží práci tamních sklářů.

I v současnosti pořizuje mnoho lidí na svých cestách záznamy v podobě skic a ilustrací, kterými zdobí své cestovní deníky. Každý autor přikládá svým

¹⁰² [srov.] WILSON, John. 'European discovery of New Zealand - Cook's three voyages', Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [online] Poslední aktualizace 1. 5. 2016. [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.TeAra.govt.nz/en/artwork/1423/impressions-of-dusky-bay>

¹⁰³ [srov.] SOUTAR, Monty. 'East Coast region - European impact on Māori, 1769 to 1869', Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [online] Poslední aktualizace 30. 3. 2015. [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.TeAra.govt.nz/en/artwork/33355/views-of-poverty-bay-from-cooks-first-voyage>

¹⁰⁴ [srov.] MCKINNON, Malcolm. 'Marlborough region - Early Europeans', Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [online] Poslední aktualizace 16. 11. 2016. [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.TeAra.govt.nz/en/artwork/31754/maori-at-ship-cove>

¹⁰⁵ [srov.] René Caillié. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 7. 3. 2019. [cit. 29. 3. 2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Cailli%C3%A9

¹⁰⁶ [srov.] Carl Arriens. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 11. 12. 2018. [cit. 30. 3. 2019]. Dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Carl_Arriens

¹⁰⁷ [srov.] Leo Frobenius. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 29. 1. 2019. [cit. 30. 3. 2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Leo_Frobenius

ilustracím různou váhu, od čehož se odvíjí jejich konečná podoba. Podstatný význam má také účel dané kresby či malby. V důsledku těchto faktorů vznikají na cestách často i hodnotná umělecká díla, která právem zdobí stěny galerií. Jedním z autorů takových děl je Adam Kašpar (*1993). „Má za sebou několik samostatných i skupinových výstav a jeho práce se na české výtvarné scéně stávají výrazným fenoménem. Hlavním námětem jeho tvorby je příroda, kterou zobrazuje na základě skic, fotografií a teoretického studia precizní realistickou technikou. Jeho krajinomalby dokumentují pestrost, tvárnost a krásu Země a zároveň mohou být apelem o lidské malosti a pomíjivosti ve srovnání s monumentálním majestátem přírody.“¹⁰⁸ popisuje jeho tvorbu kurátorka autorovy výstavy v Tišnově Radka Kaclerová. Adam Kašpar na svých cestách tvoří deníky (viz. Přílohy I., obr. 23- 25), které obsahují kromě studijních zápisků a vzpomínek také náčrty a skici, na jejichž základě později v ateliéru maluje unikátní velkoformátové obrazy. Takovým monumentálním dílem je například obraz Skální potok (viz. Přílohy I., obr. 26), který vznikl na základě osmiměsíčního pobytu v Jeseníkách. Adam Kašpar na něm detailně vyobrazil skálu složenou z horniny nazývajících se mylonit, která se vyskytuje v zónách vystavených extrémnímu tlaku. Zrna horniny se při takových podmínkách rozdrťí a stmelí dohromady, což dává vzniknout nádherným vrásovým strukturám. Pohled na takovou horninu připomíná, díky vizuálnímu dojmu její vláčnosti a tvárnosti, proudění tekutiny.¹⁰⁹

Putování přírodou inspirovalo k tvorbě pestrých cestovních deníků (viz. Přílohy I., obr. 27- 28) také výtvarníka Františka Skálu (*1956). Ten v roce 1993 podnikl pěší cestu z Prahy až do Benátek, přičemž jednou z hlavních pohnutek k takovému rozhodnutí mu údajně byla cesta básníka Karla Hynka Máchy. František Skála zdolal během 25 dní celkem 850 km dlouhou trasu, během které dosáhl absolutní harmonie s přírodou a každý úsek cesty ho obohatil o intenzivní prožitky.¹¹⁰

Specifické deníky (viz. Přílohy I., obr. 29- 31) tvoří také španělský umělec José Naranja, který sbírá inspiraci pro svou tvorbu všude kolem sebe. Jeho deníky obsahují detailně propracované náčrty, kresby, rukopisy a koláže

¹⁰⁸ Artalk.cz, © 2007 - 2019. ISSN 1805-6989, [cit. 30. 3. 2019] Dostupné z: <https://artalk.cz/2019/02/27/tz-adam-kaspar-2/>

¹⁰⁹ [srov.] KAŠPAR, Adam. Videozáznam. [cit. 30. 3. 2019] Dostupné z: https://www.facebook.com/events/731972863856490/?active_tab=discussion

¹¹⁰ [srov.] Společnost Jindřicha Chalupického, [cit. 30. 3. 2019] Dostupné z: <https://www.sjch.cz/frantisek-skala/>

zachycující nejen přírodní scenerie, ale také zvířata, potraviny, nápoje a barevné pouliční scény. Za posledních 13 let vytvořil José Naranja 15 takových deníků, které zachycují místa a objekty z 60 zemí světa. Jeho ilustrace jsou zajímavé také svou hloubkou, jelikož do nich autor promítá své nápady, sny a myšlenky.¹¹¹ Jak on sám zmiňuje: „Inspirace přichází ze skutečného života. Nápady přicházejí neustále a rukopis je nejflexibilnější cesta, jak je zaznamenávat. Fotografie také hraje důležitou roli, ale neumí uchovat nápady, myšlenky a sny. Deník v kapse je připraven přijmout informaci jakéhokoli druhu.“¹¹² Deníky navíc obohacuje o jízdenky, razítka, známky a samolepky, které během svých cest sbírá. José Naranja doufá, že jeho práce dokáže promlouvat ke čtenářům celého světa: „I přes to, že neporozumí jazyku, mohou při prohlížení deníků něco cítit.“¹¹³

Velmi pozoruhodné jsou deníky, které tvoří americký umělec, fotograf a spisovatel Peter Beard (*1938). Inspirací pro jeho celoživotní tvorbu se stala Afrika, která si získala autorův zájem již v dětství. Svou první cestu do Afriky podnikl již v sedmnácti letech. Jeho vztah k této zemi byl stále intenzivnější, což Petra Bearda vedlo k tomu, aby zde začal pracovat a později i částečně žít. Neustálý kontakt s divočinou a zvířaty ho motivoval k tvorbě mnoha děl, která upozorňují na extrémní úbytek různých druhů afrických zvířat. Stejný cíl mají i jeho deníky (viz. Přílohy I., obr. 32- 34), které obsahují i zcela atypický materiál. Kromě fotografií a citací v nich lze spatřit i novinové výstřižky, nalezené předměty, sušené listy, hmyz a místy i stopy zvířecí krve.¹¹⁴

Josiah Hanchett, malíř, který miluje cestování, se nazývá městským kreslířem, který kreslí vše a všude. První polovinu svého života prožil v různých městech Španělska a Německa, a právě díky zkušenostem z cestování a navštěvování známých míst se v něm rozvinula láska k architektuře. Josiah Hanchett doufá, že se jednoho dne stane architektem, ale momentálně si užívá

¹¹¹[srov.] The Guardian .Poslední aktualizace: 24. 11. 2018. [cit. 31. 3. 2019] Dostupné z: https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2018/nov/24/the-art-of-the-travel-diary-in-pictures?fbclid=IwAR1uWi6j_ju76Fg4LolfdTQknKUqMD0xK2PVGy5YRoD4SFov8cC4EJ9WqHw

¹¹² Lonely Planet. © 2017. [cit. 31. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.lonelyplanet.com/news/2018/12/11/artists-travel-journals-jose-naranja/>

¹¹³ The Guardian .Poslední aktualizace: 24. 11. 2018. [cit. 31. 3. 2019] Dostupné z: https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2018/nov/24/the-art-of-the-travel-diary-in-pictures?fbclid=IwAR1uWi6j_ju76Fg4LolfdTQknKUqMD0xK2PVGy5YRoD4SFov8cC4EJ9WqHw

¹¹⁴ [srov.] *Peter Beard*. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Poslední aktualizace 16. 2. 2019. [cit. 31. 3. 2019]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Beard

zobrazování architektury pomocí pera a akvarel do svých cestovních deníků¹¹⁵ (viz. Přílohy I., obr. 35- 36).

Amit Gudadhe v dětství hodně cestoval kvůli zaměstnání svého otce. Během studií v Evropě si ale uvědomil, že právě cestování je tím, co ho dokáže udržet v klidu. Když své cesty navíc obohatil o pravidelné tvoření náčrtků, začala pro něj mít tato kombinace až terapeutický účinek. Ačkoli pro Amita začalo skicování na cestách pouze jako zábavná aktivita s přáteli, nakonec se stalo součástí jeho každodenního života a dnes jsou pro něj cestování a kresba vzájemně neoddělitelné. Tvorba jedné kresby může trvat v závislosti na komplikovanosti 5 minut, ale klidně i hodinu. Amit nosí svůj cestovní deník (viz. Přílohy I., obr. 37- 39) stále s sebou pro případ, že by ho něco zajímavého zaujalo, protože, jak on sám tvrdí, takové chvíle mohou nastat kdekoli a kdykoli.¹¹⁶

2.2 Mapa jako estetický artefakt

Kromě zaznamenávání objektů, přírody a kultury měli lidé na svých cestách již od prvopočátků snahu tvořit také poznámky o svém okolí z hlediska jeho polohy. Zajímali se nejen o svá území, ale také o oblasti, které je obklopovaly. V souvislosti s objevnými cestami se povědomí o okolním světě rozšiřovalo a bylo nutné tyto poznatky podrobně zdokumentovat, což vedlo ke vzniku prvních podrobných map. Představu o světě měli již v 6. století př. n. l. Řekové, kteří popisovali Zemi jako plochý kruh, což dokládá mapa vytvořená Anaximendrem z Milétu (viz. Přílohy I. obr. 40). Mapa zobrazuje Zemi jako kruh, v jehož středu se nachází město Delfy s tehdejším posvátným místem – významnou věštírnou. Moderní kartografii přispěli Řekové mimo jiné i zavedením zeměpisných souřadnic. O vznik map se ve Starověku zasloužili také Babylóňané, kteří v 5. století př. n. l. například znázornili území Asýrie a Babylónu s řekou Eufrat procházející jeho středem (viz. Přílohy I., obr. 41). Středověká kartografie začlenila do map (viz. Přílohy I., obr. 42) kromě Evropy a Asie také Afriku, jejichž území od sebe oddělovalo Středozevní moře s řekami

¹¹⁵ [srov.] Artprize. Josiah Hanchett. © 2019 ArtPrize Grand Rapids. [cit. 31. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.artprize.org/josiah-hanchett>

¹¹⁶ [srov.] Travel triangle. © 2019. [cit. 31. 3. 2019]. Dostupné z: <https://traveltriangle.com/blog/doodle-diaries-of-an-iitian-traveler/>

Tanis a Nil. Za střed světa bylo v této době považováno město Jeruzalém, které bylo podrobně zmapováno v roce 1100 (viz. Přílohy I., obr. 43). Ve 13. - 14. stol. vznikaly mapy kompasové (viz. Přílohy I., obr. 44), které již vykreslovaly mořská pobřeží. Ke správné orientaci sloužily zakreslené směrové růžice s 16 nebo 32 paprsky. Významný posun v kartografii přinesly objevné cesty na přelomu 15. - 16. století.¹¹⁷

Britský rytec a překladatel Augustine Ryther stojí společně s kartografem Christopherem Saxtonem za vznikem mapy anglického hrabství Gloucestershire z roku 1577 (viz. Přílohy I., obr. 45). Jedná se o ručně barvenou rytinu o velikosti 39 x 50 cm. Mapa je rámována dekorativním lemováním a zdobena okrasnými kartušemi. Zobrazuje také dva významné erby- znak Anglického království, který je součástí titulní kartuše a erb Thomase Seckforda nacházejícího se vlevo ve spodní části mapy. Na vodní hladině jsou vyobrazeny lodě a mořské příšery, zatímco souš obsahuje symboly významných objektů a vegetace.¹¹⁸

Přístavní město na severu Walesu zobrazil na počátku 17. století kartograf a historik John Speed. Rytina (viz. Přílohy I., obr. 46) královského města Caernarvon je lemována dekorativním ohraničením a zdobena několika honosnými kartušemi. Vodní hladinu zpestřují viněty lodí, vyobrazení mořských příšer nebo postava starořeckého boha moře Poseidóna. Po stranách se nacházejí také dvě vložené mapy znázorňující města Caernarvon a Bangor z ptačí perspektivy.¹¹⁹

Území Ruska zobrazil roku 1676 kartograf Francis Lamb. Tato měděná rytina (viz. Přílohy I., obr. 47) mapuje kromě podrobného reliéfu také vodní cesty a přístavy Bílého, Murmanského, Černého a Kaspického moře. V levém horním rohu je vložena mapa Moskvy z ptačí perspektivy s indexem *Slavné a císařské město Moskva*. Pravá část mapy obsahuje 5 obrazů nabízejících pohled na významné ruské architektonické objekty. Celkový vzhled mapy je dekorován

¹¹⁷ [srov.]. ČERNÍK, Tomáš. Cheb. *Kartografie*. Seminární práce z předmětu VOS. Gymnázium Cheb. [cit. 1. 4. 2019]. Dostupné z: <http://home.tiscali.cz/camell/seminarky/kartografie.html>

¹¹⁸ [srov.]. Renaissance Exploration Map Collection, Maps and Atlases from the Renaissance Period. © Stanford University, Stanford, California. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/wg086vs3134>

¹¹⁹ [srov.]. Renaissance Exploration Map Collection, Maps and Atlases from the Renaissance Period. © Stanford University, Stanford, California. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/vd506zt7337>

ozdobnými obrubami, vinětou s postavami znázorňující ruské zvyky nebo detailním zachycením místní fauny¹²⁰.

Za umělecké dílo lze považovat mapu zobrazující proměnlivý pohyb řeky Mississippi v čase (viz. Přílohy I., obr. 48). Kartograf Harold Fisk sledoval současné i minulé meandry řeky Mississippi a vizualizoval je do podoby pestrobarevných map. Výsledkem tříleté usilovné práce se roku 1944 stala série patnácti na sebe navazujících částí, které dokumentují nejen současnou polohu řeky, ale především její tisíciletý vývoj. Každá barva představuje jiný časový úsek říčního toku.¹²¹

2.3 Cesta jako motiv uměleckých děl a akčního umění

Je nutné říci, že cesta rozhodně není tématem minulosti, které by se ve výtvarném umění uchovávalo pouze díky cestovním deníkům, nebo mapám. Jedná se o nehasnoucí pochodně, která stále vede kroky mnoha umělců a inspiruje je k tvorbě. Vznikají tak pestré škály uměleckých děl, které mohou působit na širokou veřejnost a obohacovat tak její představy o výtvarné kultuře. 21. století dalo vzniknout například originálním prostorovým instalacím inspirovaných nejen motivem cestování a putování, ale také symbolickým významem cesty jako životní poutě. Následující odstavce mají za cíl několik takových významných kompozic představit.

Chiharu Shiota (*1972) je japonská umělkyně věnující se prostorovým instalacím, která se proslavila především tvorbou monumentálních poetických kompozic. Svou nedávnou rozsáhlou instalaci nazvala *Nejistá cesta* (viz. Přílohy I., obr. 49). Diváci na ni mohou nahlížet ze dvou různých pohledů a to buď zespodu, nebo z ptáčích perspektivy z druhého patra galerie. *Nejistá cesta* nastiňuje autorčinu myšlenku o životní cestě, která nemá předem určený směr. Oslňující krvavě červená příze symbolizuje naši krev, přičemž spojitost nití

¹²⁰ [srov.]. Renaissance Exploration Map Collection, Maps and Atlases from the Renaissance Period. © Stanford University, Stanford, California. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/gp137yv1860>

¹²¹ [srov.]. South Writ Large, Stories, Arts, and Ideas from the Global South. © 2019 South Writ Large and individual contributors. [cit. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://southwritlarge.com/articles/a-cacophony-of-time-harold-fisks-mississippi-river-maps/>

označuje žíly a nervová vlákna, nebo dokonce hloubku vztahů mezi lidmi. Konstrukce lodí na druhé straně vyvolávají existenciální otázky osudu a sounáležitosti. „Instalace je jako jedna rozsáhlá síť, lodě nás nesou na cestě nejistoty a zázraků“ říká Shiota. Pro svou práci používá věci denní potřeby, aby vyjádřila spojení mezi smrtí a životem a zpřístupnila vzpomínky, které jsou v nich ukryté. Roztažené spletné nitě v prostoru se nyní staly jednou z jejich nejznámějších technik.¹²²

Unikátní skupinovou instalaci (viz. Přílohy I., obr. 50- 51) představilo šest umělců z Britské Kolumbie, kteří využili cestu jako možnost propojení se s krajinou. Inspiraci pro svou tvorbu nasbírali během expedic a procházek, na kterých shromažďovali materiály pro zpětnou dokumentaci svých zážitků. Konkrétní části výstavy jsou ale založeny jak na skutečných, tak i fiktivních a často neurčených výpravách. Většina z výsledných děl vyzařuje optimismus, který je svázán nejen s touhou být na čerstvém vzduchu, ale také s osobností umělce- poutníka. *Sentimentální cesta* zachytila také romantické smýšlení osmnáctého a devatenáctého století.¹²³

Zákon cesty je název velkolepé instalace (viz. Přílohy I., obr. 52- 53) na obranu uprchlíků, kterou zrealizoval čínský výtvarný umělec a občanský aktivista Ai Weiwei v Národní galerii v Praze. Černá gumová loď o délce 230 stop nastiňuje podmínky, kterým uprchlíci čelí během svých cest. Na člunu se nachází 250 postav uprchlíků bez tváře, což má u diváků vyvolat dojem, že každý z nás by mohl být jedním z nich. Autor tímto dílem vyjádřil svou empatii a morální znepokojení k dané problematice a vyzývá k odstranění nevědomosti a nečinnosti politického a občanského aparátu.¹²⁴

Instalace nesoucí název *Hedvábná cesta* (viz. Přílohy I., obr. 54- 55) byla součástí festivalu Burning Man realizovaného na pláži v Nevadě roku 2014. Představovala sérii dřevěných oblouků vyřezaných v architektonických stylech každého hlavního města nacházejícího se podél starověké Hedvábné cesty.

¹²² [srov.]. The DNA Life. Don't Hate Create. © 2019 DNA IMAGERY. [cit. 3. 4. 2019]. Dostupné z: <http://thednalife.com/uncertain-journey-installation-by-chiharu-shiota/>

¹²³ [srov.]. Contemporary art gallery. © 2019 Contemporary Art Gallery, Vancouver. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.contemporaryartgallery.ca/exhibitions/sentimental-journey/>

¹²⁴ [srov.]. Národní galerie Praha. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/en/exposition-detail/aj-wej-wej/>

Divákům bylo umožněno oblouky procházet a to jak ve dne, tak i v noci za emotivní atmosféry doprovodného osvětlení.¹²⁵

Nejen cesta, ale také s ní spojená chůze inspirovala světové umělce k tvorbě krajinného umění – Land Artu. *A Line Made By Walking* (viz. Přílohy I., obr. 56) je fotografie znázorňující rovnou cestu v travnatém poli, kterou cíleně vychodil její autor Richard Long. Chůzi považuje za nástroj k tvorbě, jelikož její mechanický pohyb umožňuje přesun z jednoho bodu do druhého, což lze připodobnit k tvorbě linií při kresbě. Longovým záměrem bylo objevit nový způsob zaznamenávání přírody, který ho nakonec dovedl i k novému způsobu chůze. Tak vznikl termín Chůze jako umění.¹²⁶

¹²⁵ [srov.]. STAYSKAL, Danne. Copyright © 1996-2017 Danne Stayskal. [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: http://danne.stayskal.com/artwork/silk_road/

¹²⁶ [srov.]. Tate. © Tate, London 2019 [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/long-a-line-made-by-walking-ar00142>

3 Cesta jako námět ve výtvarné výchově

Cestovatelé a poutníci mohou svými cestami inspirovat nejen výtvarné umělce, ale také pedagogy, kteří hledají nosný námět pro hodiny výtvarné výchovy. Jedná se o stále živé téma, které může být mnoha žákům blízké, neboť i oni prožívají během svých víkendových výletů s rodiči mnoho cestovatelských zážitků různých podob. Někteří se vydávají za dobrodružstvím pěšky, jiní vzhlížejí na krásy krajiny ze sedadel jízdniho kola a některým nejvíce vyhovuje pohodlné cestování v dopravních prostředcích. Ať už cestují či putují jakkoli a kamkoli, vždy má jejich cesta svůj počátek v podobě plánování a balení zavazadla. Nejdlejší část cesty pak přináší mnohá dobrodružství a zážitky, na které vzpomínají ještě dlouho po návratu domů. Právě díky těmto společným průsečíkům se nabízí námět Cesty k realizaci na 1. stupni ZŠ jako ideální. V ročnících nižšího stupně žáci rádi pracují se svou představivostí a dokáží se snadno vcítit do cestovatele či poutníka v jakékoli zemi a situaci, kterou si v rámci své fantazie vysní. Pro úspěšné uplatnění námětu Cesty v hodinách výtvarné výchovy je tedy vhodné tyto složky rozvíjet a neomezovat žáky příliš striktním a konkrétním zadáním. Každou práci s námětem lze vystavět na základech společné techniky a činnosti, jejíž rozvoj by měl být jedním z hlavních cílů hodiny, ale přesná podoba žákovské tvorby by neměla být předem určena. Tento přístup tak umožní tvorbu originálních děl, ve kterých se bude odrážet osobnost každého jednotlivce ve třídě. Dle předchozích kapitol lze předpokládat, že takovým podnětem námět Cesty je.

Cílem poslední kapitoly je nastínit zásadní okolnosti zařazení námětu Cesty do hodin výtvarné výchovy pro žáky prvního stupně ZŠ. Realizaci jakéhokoli námětu v hodinách výtvarné výchovy by měly předcházet podrobné úvahy týkající se jak obsahové náplně učiva, tak jeho souvislostí s cíli a kompetencemi zařazených v Rámcovém vzdělávacím programu. Povinností učitele je předem zvážit možná rizika při uplatnění vybraného tématu a snažit se zorganizovat průběh tematické řady co nejvhodněji vzhledem k vývoji dítěte. Následující odstavce představí stěžejní požadavky na volbu námětu vyplývající z dostupných dokumentů a zmíní činnosti, které je možné v rámci výtvarné výchovy zrealizovat. Závěrečná část stručně shrne problematiku výtvarně-projektového vyučování a nastíní přínosy jeho využití v praktickém vyučování.

3.1 Cesta a cestování v zrcadle námětových příruček a kurikulárních dokumentů

Při snaze zařadit téma cesty a cestování do hodin výtvarné výchovy na 1. stupeň ZŠ je povinností vyučujícího zvážit vhodnost tohoto tématu z hlediska možnosti jeho realizace a zároveň schopnosti výtvarného a duševního rozvoje žáků mladšího školního věku. Volba jakéhokoli námětu by měla podléhat několika zásadním pravidlům, která nastínila v Didaktice výtvarné výchovy Věra Roeselová. Zvolený námět by měl obsahovat hlubší myšlenku a přidanou hodnotu v podobě žákova prožitku souvisejícího s následnou cestou k sebepoznání. Žák si díky vhodné realizaci námětu může z hodiny odnést také znalosti z oblasti výtvarného jazyka a dějin umění nebo rozvine své dovednosti při práci s určitou výtvarnou technikou. Každá dílčí úloha by měla podporovat žákovo myšlení v souvislostech a podpořit výchovný aspekt také svým etickým dosahem. Nelze opomenout ani duševní obohacení, které podporují koncepty a prekoncepty- jinými slovy, odkrývání významných obsahů skrytých v námětech a žákovo osobní cítění k nim. Každý zvolený námět je nutné podpořit účinnou a pestrou motivací. Ta může mít podobu dialogu, kdy se v žácích snažíme vyvolat vzpomínky na jimi prožité zážitky a situace. Vhodnou pomůckou k navození takového dialogu mohou být vyučujícímu kromě vlastních zkušeností i vybraná literární díla. Probuzení zájmu o konkrétní námět podpoří také společná úvaha o dané problematice, či hledání souvislostí a to jak z hlediska výtvarného, tak obsahového.¹²⁷ Nezbytnou složkou každého námětu je výtvarný problém, který si musí pedagog předem stanovit a pojmenovat. Výtvarné problémy souvisejí například s vnímáním celku a detailu, texturou, tvarem linií, barevnými kontrasty apod. Výrazové vyznění námětu nebo řešení výtvarného problému podporuje zvolená výtvarná technika.¹²⁸ Její volba vyplývá z: „Uvědomování si, jaké potřeby v sobě nese námět (popis, ponurost), uvědomování si výtvarných hodnot řešení a z potřeby rozšířit rejstřík vyjadřovacích prostředků.“¹²⁹ Pedagogické úvahy o námětu nebo o výtvarném problému lze doplnit ukázkami výtvarné kultury na základě její souvislosti s dětskou tvorbou. Dětská tvorba stejně tak jako výtvarná kultura obohacuje svět o nové pohledy na jeho

¹²⁷ [srov.] ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2003. Texty pro distanční studium. s. 17-18.

¹²⁸ [srov.] Tamtéž, s. 19-20.

¹²⁹ Tamtéž, s. 20

fungování. Také má schopnost probouzet v lidech hluboké prožitky a její vznik při utváření výtvarného vyjádření dítěte je ovlivněn jazykem výtvarného díla.¹³⁰

Nezbytným dokumentem ovlivňující volbu výtvarného námětu je současný Rámcově vzdělávací program stanovující cíle a kompetence pro konkrétní vzdělávací oblasti a období. Na jeho základě by měl vyučující stanovit pro svou vyučovací hodinu takový výtvarný námět, který bude podporovat tvořivost spojenou s pocity a prožitky žáka. Tvůrčí činnost by měla být realizována nejen interpretací, ale také tvorbou a vnímáním majících za cíl rozvoj fantazie a myšlení. Zásadní je zde také rozvoj smyslové citlivosti, uplatňování subjektivity při tvorbě či následné ověřování komunikačních účinků, které vedou žáka k hledání možností, jak výsledky své tvorby uplatnit. V souvislosti s volbou námětu je zásadní také dodržení cílového zaměření vzdělávací oblasti. To zmiňuje několik bodů týkajících se například možnosti chápat jazyk umění jako jeden z prostředků komunikace či vnímání umění a kultury jako samozřejmou součást vlastní existence.¹³¹ Pokud téma cesty a cestování hodnotíme dle předchozích požadavků, můžeme s jistotou říci, že lze na jejich základě v tomto směru vystavět plně funkční náměty, které budou žáky rozvíjet jak po stránce duševní a psychické, tak z hlediska výtvarného a uměleckého. Konkrétní uplatnění takových námětů v různých typech činností ve výtvarné výchově nastíní následující podkapitola věnující se námětu cesty z pohledu didaktiky výtvarné výchovy.

3.2 Námět cesty z pohledu didaktiky výtvarné výchovy

Stejně jako většina předmětů vyučovaných na 1. stupni ZŠ, tak i výtvarná výchova dává prostor k realizaci pestré škály různorodých činností. Při snaze zařadit námět Cesty do hodin výtvarné Výchovy je povinností vyučujícího zvážit různé možnosti jeho vhodného uplatnění. Všechny činnosti ve výtvarné výchově

¹³⁰[srov.]ROESELVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2003. Texty pro distanční studium s. 21

¹³¹ [srov.] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Rámcový vzdělávací program ZV [online]. © 2013 – 2019 MŠMT. [cit. 9. 4. 2019]. Dostupné z: file:///C:/Users/Tereza/Downloads/RVP%20ZV_2017_%C4%8Derven-2.pdf

jsou zastoupeny buď složkou produktivní, kde žáci zastupují roli tvůrce, nebo složkou receptivní, která aktivizuje žákovu vnímavost a porozumění.

Pokud se zaměříme na produktivní činnosti, které by bylo možné využít při realizaci vyučovací hodiny s námětem Cesty, nabízí se mnoho médií, která lze k tomuto účelu využít. V oblasti plošných výtvarných činností lze vybírat z koláže, malby a kresby. Intermediální akce nabízejí například happening, videoart, fotografii, instalaci či tvorbu objektů. Trojrozměrnou tvorbu lze uplatnit při reliéfní tvorbě, modelování, designu či landartu. Všechny tyto činnosti mohou být dle pojetí lekce uskutečněny v podobě výtvarné imaginace, výtvarné experimentace či výtvarného studia skutečnosti.

Kromě produktivních činností lze při realizaci námětu Cesty zvolit také činnosti receptivní. Jednou z takových možností je seznámení žáků se světem výtvarného umění, kdy vyučující představí konkrétní výtvarná díla týkající se zvoleného námětu. Tato díla mohou sloužit nejen jako inspirace, ale také vedou k zamyšlení nad významem výtvarného umění v životě člověka. Toto seznámení s výtvarnými díly může proběhnout například během výstav v galeriích, díky kterým se žáci nejen dostanou do kontaktu s uměním, ale také získají přehled o funkci kulturních institucí. Kontakt s výtvarným uměním lze dosáhnout také díky exkursím či besedám s výtvarníky, které obsahují přidanou hodnotu v podobě autenticity a možné motivace k vlastní tvorbě.¹³²

Námět Cesty se zdá být dle předchozích odstavců pro výstavbu vyučujících hodin výtvarné výchovy ideální. Jedná se o nosné téma, které lze rozvinout tak, aby vyhovovalo cílům stanovených v Rámcovém vzdělávacím programu a zároveň žáky zaujalo a umožnilo jejich výtvarný a duševní růst. Obsahuje mnoho motivů, které lze po důsledném odkrytí uplatnit v produktivní činnosti žáků a to v podobě všech tří forem a typů výtvarných činností. Nabízí také propojení s reálným životem žáků a stává se tak motivací sám o sobě.

¹³² [srov.]VŠ materiály z předmětu Didaktika výtvarné výchovy upravené podle knihy: HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007.

3.3 Výtvarně- projektové vyučování na 1. st. ZŠ

Někteří učitelé realizují ve výtvarné výchově na 1. stupni ZŠ výtvarně- projektové vyučování, které vychází z předem naplánované struktury na sebe navazujících výtvarných úloh. Takové celky mohou mít podobu jednodušších výtvarných řad, nebo složitějších výtvarných projektů. Výhodou výtvarných řad je jejich srozumitelnost a možnost uplatnění při realizaci téměř jakéhokoli námětu. Jedná se o logicky uspořádané a na sebe navazující úlohy, které žáky zaujmou svou hravostí a obsahem. Velkou výhodou je zde také vysoká srozumitelnost zadání, která žákům umožňuje hlouběji se do daného problému ponořit a dostatečně mu porozumět. Pozitivem výtvarných řad je také jejich flexibilita, která učiteli umožňuje reagovat na momentální situaci ve třídě a v případě upadajícího zájmu k dlouhodobě probíranému námětu není problém výtvarnou řadu proložit jiným tématem a po čase se vrátit zpět k původnímu plánu. Výtvarné řady lze realizovat v několika různých podobách dle přístupu vyučujícího k danému námětu. Jedním typem je právě tematická řada, jejímž cílem je zabývat se zvoleným námětem do hloubky.

Ať už se jedná o uplatnění jakéhokoli typu výtvarně- projektového vyučování, v každém případě tento způsob výuky přináší také mnoho pozitiv týkajících se vývoje dítěte. Dětské výtvarné myšlení je díky společné cestě všech účinkujících postupně rozvíjeno a obohacováno. Významný vliv zde má průběh tvorby, který je každým jedincem individuálně ovlivňován a utvářen. Žákům může být nabídnut prostor k hledání nových námětů, což souvisí s prezentací vlastního názoru a správnou formulací myšlenky. V takových případech dochází k rozvoji kreativního myšlení, objevování souvislostí a používání výtvarného jazyka. Za nejvýznamnější přínos výtvarných projektů je souhrnně považována změna myšlení. Žáci se učí nahlížet na dané téma z několika různých pohledů a chápat ho jako obtížně uchopitelnou realitu. Přestávají vnímat okolní svět zjednodušeně a vlastním kritickým myšlením se postupně dobírají k jeho skutečnému poznání.¹³³ Skutečný význam projektového vyučování lze spatřit jen tehdy, pokud svým žákům tyto zábavné a pestré hodiny umožníme. Na čas se tak staneme pozorovateli a mentory na jejich cestě nejen k výtvarnému cítění a umění, ale také k sobě samým. Důkazem jedné takové cesty je následující projektová část.

¹³³ [srov.] ROESELOVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. s. 30-32

II. Projektová část

4 Tematická řada Cesta

Nezbytnou část této diplomové práce tvoří výtvarná řada, která byla zrealizována s cílem propojit teoretické znalosti z oblasti putování a objevných cest s konkrétním cestováním žáků v rámci možností jejich fantazie. Za každou informaci teoretické části této práce stojí určitý příběh, osoba, místo nebo datum. Nejedná se o pouhé domněnky či výplody lidské fantazie. Každý krok, ať už byl uskutečněn na souši, po moři či ve vzduchu, stál někoho z lidstva obrovské úsilí, a proto i tato práce musí být postavena na jednotlivých činech lidí- v tomto případě žáků páté třídy.

Do rolí hlavních aktérů neboli cestovatelů bylo zvoleno 20 žáků páté třídy základní školy Grünwaldova v Českých Budějovicích. Při výběru školy nebyl brán ohled na kvalitu a úroveň škol v Českých Budějovicích stejně tak jako na výběr konkrétní třídy. Volba podléhala jedinému kritériu, kterým byla možnost sjednotit časové možnosti diplomantky s jakoukoli třídou, která bude ochotná se do diplomové práce zapojit. Ideální volbou v tomto případě byla třída 5.B. Po následujícím setkání a krátké diskuzi s třídní vyučující žáků bylo získáno několik základních informací o dosavadním průběhu výtvarné výchovy dané třídy. Jednalo se o takzvanou klasickou výuku, při které se využívalo základních tradičních materiálů a výtvarných technik. Následující hodiny výtvarné výchovy tak vzbuzovaly u žáků velká očekávání.

Výtvarná řada byla předem detailně promyšlena jak z hlediska tematického, tak technického. Obsahovala náměty, které jsou každému cestovateli blízké. Při jejich vymyšlení zde měly zásadní roli faktory týkající se reálného cestování. Cílem každého z námětů bylo navázat na předchozí zkušenosti žáků, doplnit je o nové informace této oblasti a spojit je s prožitky a emocemi. Návaznost jednotlivých hodin odpovídala chronologii jednotlivých etap při cestování. Nejprve bylo například nutné zvolit cíl cesty, poté se vhodně a pečlivě přichystat a pak teprve uskutečnit první krok. Každý žák měl možnost být po dobu osmi týdnů hlavním tvůrcem výtvarné řady a vtisknout tak předem připraveným vyučovacím hodinám konkrétní podobu. Tudiž i přes to, že celá třída využívala danou hodinu stejnou techniku a reagovala na konkrétní zadání, výsledkem na konci každé hodiny bylo vždy 20 rozdílných výstupů. Pouze ve výjimečných případech bylo možné spatřit objekty, které by si byly podobné.

Kromě výběru námětů byla při realizaci plánů na jednotlivé hodiny věnována velká pozornost také výtvarným technikám a materiálům. Jedním z hlavních cílů bylo seznámit žáky s novými materiály ve výtvarné výchově a rozšířit tak jejich povědomí o možnostech a rozsahu výtvarného umění. Každý žák měl možnost vyzkoušet si své dovednosti při práci s různorodým materiálem a uvědomit si tak svou zainteresovanost v určitých oblastech tvorby.

Veškerá výsledná díla žáků měla být podle původního plánu postupně vystavována v hlavní chodbě školy s cílem tvořit skutečnou cestu jednotlivých částí výtvarné řady dle chronologie. V polovině realizace celé řady však změnou počasí a klimatických podmínek na chodbě docházelo k deformaci prací žáků, což vedlo k přehodnocení původního záměru a další výrobky byly od té doby umísťovány do třídy a jejího nejbližšího okolí. Cesta žáků tak sice ztratila svůj reálný a hmatatelný formát, ale bylo dosaženo zachování kvality žákovské práce.

4.1 Část první: Krajina, do které se vydám

Výtvarná činnost: modelování s využitím výtvarné techniky kašírování

Časová dotace: dvě na sebe navazující vyučovací hodiny

První minuty ve třídě byly věnovány seznámení žáků nejen s novou vyučující, ale především s plánem na následujících několik týdnů. Důraz byl kladen na skutečnost, že každý žák je jedinečná osobnost a všechny hodiny budou vyžadovat jeho tvůrčí mysl a fantazii. Díky vhodné a cílené motivaci, která kladla důraz na představivost, bylo možné již v prvních vteřinách spatřit chuť a nadšení pro budoucí tvorbu. Žáci byli vyzváni k tomu, aby si sami sebe představili v jakémkoli věku a fyzické zdatnosti, s neomezenými materiálními prostředky a cestovatelskými možnostmi. Hlavní otázkou úvodu bylo zamyšlení nad tím, kam by se žáci vydali, kdyby měli možnost splnit si svůj cestovatelský sen. Po krátké odmlce následoval konkrétnější impulz k přemýšlení, který měl žáky vést k hloubání o krajině jimi zvoleného cíle. Pro inspiraci byly použity fotografie a obrázky různých povrchů naší planety Země, které nabízely pohledy na hory, velehory, ale také sopky, krátery, pouště nebo mořské hladiny. Pro ještě

výraznější podporu obrazotvornosti byl žákům umožněn pohled i na povrchy různých planet Sluneční soustavy, Měsíce či nereálných sci-fi světů z různých filmů.

Po úvodní motivaci byli žáci vyzváni k tvorbě náčrtku své vysněné krajiny. Někteří tuto fázi přeskočili a začali s hlavním úkolem, kterým bylo vymodelování povrchu za použití papírových letáků a izolepy. Celý povrch byl postupně upevňován pomocí izolepy na kartonovou podložku. Po vytvoření pevného a stabilního základu si každý žák vytvořil zásobu natrhaných proužků z novinového papíru, kterými mohl později celý povrch polepit pomocí lepidla na tapety. (viz. Přílohy II., obr. 1) Výsledná díla (viz. Přílohy II., obr. 2, obr. 3) pak byla přenesena ke schůtí na hlavní chodbu školy, kde měla tvořit základ budoucí výstavy všech výrobků výtvarné řady.

Při zpětném pohledu do třídy lze s jistotou říci, že tato hodina žáky nadchla. Všichni byli motivováni a poháněni kupředu vlastní představou, kterou se snažili co nejreálněji přenést pomocí letáků a novin na karton. Hodina patřila mezi ty živější, jelikož žáci podleli svému nadšení a měli tendence sdělovat své pozitivní dojmy svým spolužákům. Během těchto minut strávených tvorbou krajiny bylo možné z reakcí žáků vyzorovat, že podobnou hodinu výtvarné výchovy doposud nezažili a neměli tušení, že by mohla přinášet radost z tvůrčí práce. Změnu postoje a názoru žáků k předmětu výtvarné výchovy lze považovat za jeden ze zásadních výchovně-vzdělávacích cílů této první části výtvarné řady.

4.2 Část druhá: Můj cestovní kufr

Výtvarná činnost: vlastní design kufru pomocí malby temperami

Časová dotace: dvě na sebe navazující vyučovací hodiny

Druhá část výtvarné řady pracovala s motivem cestovního zavazadla. Žákům byla v úvodu hodiny stručně připomenuta jejich práce z minulého týdne a především výběr konkrétního cestovatelského cíle každého z nich. Na tuto úvodní část navazovala motivace v podobě navození představy, ve které se žáci snažili vcítit do situace, že na půdě svého domu našli starý kufr po dědečkovi.

Takový kufr je celý zaprášený, odřený, porouchaný a prokousaný od myší. Úkolem každého žáka bylo vymyslet vlastní design svého kufru v souvislosti s vybraným cestovatelským cílem. Nejprve však bylo nutné kufry vyrobit.

K tomuto úkolu bylo využito banánových krabic a desek kartonu, které se po spojení izolepou proměnily ve funkční základ zavazadla. Jako úchyty posloužily kusy zahradnických hadic přidělaných ke krabicím pomocí provázku. Posledním krokem výroby bylo přidělení suchých zipů tak, aby bylo možné zavazadlo uzamknout. Druhá vyučovací hodina byla věnována malbě kufru (viz. Přílohy II., obr. 4), která měla korespondovat s cílem cesty každého žáka.

Žáci, kteří byli již se svým výsledkem spokojeni, mohli ve volném čase tvořit historické cestovatelské nálepky a lepit je na svůj kufr. Motivací pro tuto činnost byla vzpomínka na dědečka, který byl vášnivým cestovatelem a podíval se do mnoha zemí světa. Úkolem žáků tedy bylo vymyslet, které země jejich dědeček navštívil a následně vytvořit pomocí čtvrtky a fixů cestovatelskou nálepku této země. V posledních minutách lekce byly výsledky žakovské tvorby (viz. Přílohy II, obr. 5, obr. 6) odneseny do hlavní chodby školy, kde společně s reliéfy krajín tvořily velmi zajímavou a poutavou počáteční část cesty třídy 5.B.

I přes to, že druhá část výtvarné řady byla velice náročná na výrobu a organizaci celé lekce, všichni žáci nakonec svůj kufr stihli zrealizovat podle svých představ. Při pohledu zpět je ale nutné zmínit jeden podnět k zamyšlení, který by mohl výslednou kvalitu kufrů zvýšit a tím je přichycení suchého zipu. Suchý zip a jeho instalace byla zcela v rukách vyučujících. Na přichycení byla využita kancelářská svorkovačka, která fungovala velmi dobře při uchycování zipu na víko banánových krabic. Ovšem žáci, kteří měli základ kufru tvořený ze dna banánových krabic jejichž karton je výrazně silnější, se neustále potýkali s problémem, kdy svorky v kartonu nedržely a opakovaně vypadávaly při každém otevření kufru. Improvizovanou pomocí byl v tomto případě pásek izolepy, kterým se část suchého zipu ke kartonu upevnila, ale nebyla to zcela funkční úprava. Kromě tohoto problému se žáci s ničím zásadním nepotýkali. Hodina byla opět živá, plná radosti a nadšení z tvůrčí práce.

4.3 Část třetí: Co si vezmu s sebou na cestu?

Výtvarná činnost: prostorová instalace, malba na čtvrtku

Časová dotace: dvě na sebe navazující vyučovací hodiny

Třetí část výtvarné řady se skládala ze dvou výtvarných činností. První z nich představovala prostorová instalace kufrů, které si žáci vyrobili předcházející hodinu. Této aktivitě byla vyhraněna časová dotace přibližně 20min a uskutečnila se v prostoru hlavní chodby školy. Před samotným průběhem aktivity byli žáci motivováni promítáním fotografií již uskutečněných prostorových instalací. Zmíněna byla také akce Umění ve městě, kterou žáci mohou v Českých Budějovicích vidět. Snahou vyučující bylo odstranit časté negativní názory, které pramení z lidské nevědomosti v této oblasti a rozšířit povědomí o tomto typu umění. Následně se třída odebrala do společné chodby, kde každý žák přemísťoval svůj kufr podle předem daných pokynů. Po umístění objektů do vhodné polohy se žáci odebrali na stranu chodby, aby mohla vyučující výslednou instalaci vyfotit. Výsledkem této aktivity bylo pět zdařilých scén (viz. Přílohy II., obr. 7 – 9).

Po prostorové instalaci se žáci odebrali se svými kufrů zpět do třídy, kde byli vystaveni dalšímu zadání týkajícímu se tentokrát obsahu jejich zavazadel. Již na konci minulé lekce byli seznámeni s cílem následující hodiny a měli možnost si do příští hodiny promyslet tři věci, které považují při své cestě za nejdůležitější. Zvolené objekty měly mít samozřejmě souvislost s cestovatelským cílem každého z žáků. Každý objekt měl být zrealizován pomocí malby temperami na čtvrtku. Žáci měli možnost zvolit si formát čtvrtky dle svých představ, ale i přes to byl neustálý důraz kladen na to, aby výsledné předměty ve srovnání s velikostí kufru vynikly. V závěrečné fázi byly tři věci vystřiženy a pomocí lepidla nainstalovány do otevřeného kufru (viz. Přílohy II., obr. 10, obr. 11). Takto naplněná zavazadla žáci opět na konci hodiny odnesli na společnou chodbu, kde mohli i ostatní žáci a učitelé sledovat další krok třídy 5.B v její dlouhé a náročné cestě (viz. Přílohy II., obr. 12).

Třetí část výtvarné řady se zdála být pro žáky velmi pestrá a zábavná. Velké nadšení bylo možno vidět především v souvislosti s prostorovou instalací. Při promítání fotografií žáci neskrývali svůj obdiv kurčitým prostorovým scénám, ve kterých autoři umísťovali objekty do prostoru například pomocí

zavěšení ke stropu. Při samotné instalaci pak bylo až překvapivé, s kolika různými nápady žáci přišli. Bohužel nám prostor chodby a především přísný důraz na ticho neumožnily uskutečnit odvážnější nápady, které by zcela jistě vedly k perfektním výsledkům. Druhá část hodiny týkající se malby tří objektů byla pro některé žáky velmi stresující z důvodu omezeného počtu. Často se opakovaně ptali, zda musí skutečně zvolit pouze tři věci. Jedna žákyně se s touto skutečností nedokázala smířit, a v závěru hodiny měla kufr plný asi deseti věcí.

4.4 Část čtvrtá: První stopy

Výtvarná činnost: Happening s hlinou

Časová dotace: dvě na sebe navazující vyučovací hodiny

Čtvrtá část výtvarné řady se od předchozích hodin lišila především tím, že nevyžadovala imaginaci žáků. Hlavním cílem byl prožitek, který měli žáci možnost při práci s keramickou hlinou dosyta procítit. Stěžejním úkolem byla příprava hlíny na následující otisk chodidel žáků. Nejprve bylo nutné hlinu vypracovat do správné konzistence přidáváním vody, což trvalo přibližně první vyučovací hodinu. Poté následoval otisk chodidla každého z žáků (viz. Přílohy II., obr. 13, obr. 14).

Druhá vyučovací hodina poskytla čas na úklid třídy a zároveň další žakovskou aktivitu. Tentokrát se nejednalo o výtvarnou činnost, ale krátký slohový útvar, ve kterém měli žáci možnost popsat své očekávání od jejich cesty a zároveň si zpětně připomenout již zrealizovaná témata. Žáci během psaní dodržovali předem danou osnovu, která navozovala otázky týkající se například představ o cestě či balení zavazadla.

Tuto hodinu lze charakterizovat ze všech výstupů výtvarné řady jako nejnáročnější a to jak z pohledu vyučující, tak žáků. Jelikož se realizace otisků uskutečnila v běžné vyučovací třídě, byl velký důraz kladen na pořádek, kterého lze při tomto typu výtvarné činnosti dosáhnout opravdu jen s velkým úsilím. Celá druhá hodina se tak nesla v podobě nepřetržitého vytírání, které ztěžovalo nechtěné opakované převrnutí latoru s vodou při umývání nohou žáků.

Podlaha tak byla neustále kluzká a jen díky štěstí a důrazným požadavkům na opatrnost se v hodině nikomu nic nestalo. Závěrečné slohové práce žáků byly uskutečněny v různé kvalitě a rozsahu. V některých se odráželo velké nadšení pro dané téma. Tyto práce byly rozsáhlé a podrobně psané. Další texty obsahovaly pouze bodové odpovědi bez většího úsilí věnovat se podrobnějšímu přemýšlení. Je však nutné říci, že hodnocení žáků se odvíjelo od snahy a schopnosti pracovat s hlínou, nikoli od psaného textu. Ten sloužil především k utřídění myšlenek žáků a také k orientaci vyučující ve vybraných cestovatelských cílech žáků.

4.5 Část pátá: Můj zážitek z cesty

Výtvarná činnost: Komiks- kresba

Časová dotace: Čtyři vyučovací hodiny= 2x 1,5h

Pátá část výtvarné řady opět vyžadovala od žáků zapojení jejich bezbřehé imaginace. Tentokrát se malí cestovatelé věnovali zážitku na své cestě. Úvodní motivací byly otázky na dané téma, které se v žácích snažily navodit dobrodružné myšlenky a situace. Důraz byl kladen na výjimečnost a poutavost obsahu. Poté následovalo seznámení s komiksem pomocí prezentování ukázek nejen různých forem komiksů, ale také pestré škály vzorů komiksových bublin.

V návaznosti na motivaci žáci nejprve svou šablonu příběhu nanečisto zakreslili na A4 papír. Díky této aktivitě si ujasnili dějovou linku příběhu a vhodně ho rozmístili do libovolného počtu komiksových polí. Hlavní aktivitou pak bylo vystřižení zvoleného množství polí a následné finální překreslení částí děje do každého z nich. Hotová pole se následně nalepila ve správném pořadí na černou čtvrtku formátu A2 i s předem připraveným nadpisem.

Skutečnost, že je téma zážitků a příběhů žákům blízké, se potvrdila i v této části výtvarné řady. Každý z příběhů měl vlastní osobitý charakter odpovídající předem stanovenému cíli cesty. Příjemným momentem byla chvíle přibližně 5 minut od zadání, kdy ve třídě zavládlo naprosté ticho, jak se všichni s velkým zapálením ponořili do tvorby náčrtků. Velká důslednost a pečlivost

žáků při tvorbě šablony se nakonec odrazila v časové dotaci, která se z původní plánované 1,5hodinové činnosti prodloužila o další dvě vyučovací hodiny následujícího týdne. Tato změna v plánu výtvarné řady však není hodnocena negativně, nýbrž je nutno říci, že výsledným komiksům razantně prospěla. Vidina většího množství času žáky nenutila k ukvapenému dokončení práce, ale naopak umožnila věnovat pozornost tvorbě detailů. Zajímavým poznatkem z této části výtvarné řady byla pro vyučující skutečnost, že se někteří žáci s komiksem doposud nesetkali. Tvorba komiksu pro ně byla oproti ostatním žákům náročnější a to především při nutnosti přesunout děj do obrázků. Tito žáci často vymysleli dokonalý příběh, ale obrázky v jejich komiksu byly pouhým doprovodem dlouhého textu. Po krátkém vysvětlení však došli k pochopení a nakonec lze všechny výsledné komiksy hodnotit jako velice zdařilé.

Nutné je také říci, že komiksy byly prvním výrobkem, který se nestal součástí výstavy ve společné chodbě. Z důvodu změny počasí hrozilo komiksům navlhnutí a následné poškození, tudíž byla výsledná díla žáků (viz. Přílohy II., obr. 15- 17) vyvěšena v chodbě u třídy 5.B.

4.6 Část šestá: Pohlednice z cesty

Výtvarná činnost: Práce s textilem

Časová dotace: Dvě na sebe navazující vyučovací hodiny

Předposlední část výtvarné řady se týkala tématu pohlednic z cest. Přední stranu pohlednice měly tvořit horizonty cesty zrealizované pomocí vrstvení textilu na čtvrtku A4. Rubová strana pohlednice měla být formátovaná podle vzoru skutečného pohledu včetně doručovací adresy a samotného textu adresátovi. Po zaznění zadání byli žáci motivováni pomocí ukázky fotografií zachycujících různé krajinné horizonty. Vzhledem k požadované technice se mezi promítanými fotografiemi nacházely i již zrealizované textilní krajiny, což žákům poskytlo lepší představu a snazší uchopení zadání. Žáci měli možnost nejprve si zvolenou krajinu načrtnout na papír a poté se teprve věnovat výběru vhodných látek. Při výběru byl důraz kladen nejen na vhodnou barvu, ale také na

typ látky. Po důkladném nastříhání vhodných kousků textilu se pokračovalo jeho lepením na čtvrtku pomocí lepidla Herkules. Druhá část hodiny byla věnována tvorbě rubové strany pohlednice obsahující adresu a vlastní text žáka. Tato strana byla realizována na papír A4 a poté nalepena na druhou stranu čtvrtky s krajinou. Tak vznikla pohlednice se všemi svými náležitostmi.

Práce s textilem byla pro žáky zábavná a to nejen díky módní přehlídce, ke které se s častým zkoušením různých kusů oblečení málem schylovalo, ale také díky novému materiálu, kterým pro ně textil ve výtvarné výchově byl. Tvorba horizontů krajiny patřila mezi nejsložitější vzhledem k prostorové představivosti žáků, ale i přes to nakonec vznikla zajímavá a pestrá škála pohlednic (viz. Přílohy II., obr. 18- 21).

4.7 Část sedmá: Konec mé cesty

Výtvarná činnost: Malba temperami

Časová dotace: Dvě po sobě následující vyučovací hodiny

Poslední část výtvarné řady souvisela s dosažením cestovatelského cíle každého žáka. Výtvarná činnost této hodiny navazovala na první hodinu celé řady, kdy si žáci pomocí novin a časopisů vytvořili povrch své vysněné krajiny. Od té chvíle absolvovali dlouhou cestu a konečná cílová krajina se konečně vybarvila. Nyní byli tedy žáci schopni pomalovat povrch tak, jak skutečně v jejich cíli vypadá, což byl hlavní výtvarný cíl této hodiny (viz. Přílohy II., obr. 22- 25).

Druhá vyučovací hodina byla věnována závěrečné organizaci. Všechny výrobky z celé výtvarné řady byly vyskládány na jedno místo s cílem zachytit celou cestu třídy 5.B v průběhu osmi týdnů. Se všemi výrobky byli žáci včetně vyučujících slavnostně vyfoceni (viz. Přílohy II., obr. 26). Zbývající minuty se nesly v duchu poděkování a rozloučení. Diplomantka promítla třídě závěrečné video obsahující fotografie ze všech uskutečněných hodin a poděkovala žákům i paní třídní učitelce za společnou práci. Přínosný byl také čas věnovaný závěrečnému hodnocení průběhu celé výtvarné řady z pohledu žáků, kdy se mohl

kdokoli vyjádřit kladně i záporně k jakémukoli momentu uskutečněných hodin. Zazvonění na přestávku pak už bylo jen symbolickým protrhnutím cílové pásky na společné cestě žáků třídy 5.B.

4.8 Reflexe výtvarné řady

Závěrem lze snad jen říci, že celá realizace výtvarné řady dopadla výborně. Spolupráce ze strany žáků i paní třídní učitelky byla perfektní a během osmi týdnů nedošlo k jedinému problému, který by výtvarnou řadu ohrozil. Příprava na každou vyučovací hodinu odpovídala požadavkům dané hodiny, což vedlo především k dostatečnému množství zajištěného materiálu, který nakonec i často přebýval a žáci tak nebyli ve své práci nijak omezováni. Součástí přípravy byl také časový plán, který se vždy, i když s menšími úpravami, dodržel. Časové rozvržení jednotlivých aktivit se průběžně vyvíjelo podle aktuální situace, nicméně zásadních cílů hodiny se na konci každé části výtvarné řady podařilo dosáhnout.

Motivace žáků, probíhající pravidelně na začátku každé vyučovací hodiny, měla většinou podobu prezentace fotografií či obrázků doplněnou o průvodní slovo vyučující, které mělo žákům pomoci zapomenout na jejich každodenní starosti a povinnosti a změřit jejich pozornost k danému cíli. Často bylo možné již během motivace zaslechnout z lavic radostné výkřiky týkající se budoucí výtvarné činnosti či námětu. Navíc, s postupem času, s každým dalším týdnem byli žáci čím dál více vtaženi do svých příběhů a sami se tak motivovali k další tvorbě.

I přes to, že každý žák třídy 5.B pracoval celých osm týdnů na své individuální cestě, organizace spojená s výtvarnou řadou vyžadovala kolektivní práci a vzájemnou pomoc. Žáci ochotně pomáhali při přenášení materiálu do třídy či při opětovném umístění výsledných výrobků na hlavní chodbu školy, kde je pravidelně kontrolovali a srovnávali na své místo tak, aby v chodbě netvořily překážky pro kolem chodící žáky. Často se také nabízeli k pomoci při rozdělování materiálu nebo závěrečném úklidu třídy. Vzájemnou spolupráci bylo možné spatřit i při výtvarných činnostech, kdy si žáci pomáhali například při

tvorbě kufru, krajinného reliéfu, nebo pohlednice, při kterých bylo potřeba něco přidržet, přilepit, ustříhnout a podobně.

Hodnocení výsledných prací žáků bylo vzhledem k časové náročnosti hodin prováděno vyučující průběžně a to ve formě slovní zpětné vazby. Důraz byl kladen na práci s daným materiálem, atmosféru či výraz výsledného výrobku a především na originalitu. Výsledná díla jsou důkazem bezbřehé a pestré obrazotvornosti každého z žáků, což je v současné době v páté třídě velmi neobvyklé.

Paní třídní učitelka byla s průběhem celé výtvarné řady spokojena a i zpětná vazba od žáků ukázala, že tyto uskutečněné hodiny patřily k nejlepším, které doposud ve výtvarné výchově měli možnost zažít. Celou výtvarnou řadu lze tedy hodnotit jako vydařenou a s menšími úpravami ji doporučit k realizaci v dalších třídách.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo teoretické představení pojmu cesty a následné mapování využitelnost tohoto námětu ve výtvarném umění a školní praxi. Teoretická část nejprve otevřela mnoho otázek souvisejících s oblastmi poutnictví a cestování a stala se tak důkazem o obsáhlosti daného tématu. Následující výčet výtvarných produkcí založených na motivu a symbolice cesty potvrdil, že cesta nebyla inspirací výtvarného umění pouze v historii, ale hojně nachází své uplatnění také v současnosti. Téma cesty bylo v závěru teoretické části konfrontováno s dostupnými didaktickými materiály, na jejichž základě ho lze považovat za námět vhodný k realizaci v hodinách výtvarné výchovy na 1. stupni ZŠ. Projektová část umožnila uplatnění námětu cesty v rámci tematické řady pro výtvarnou výchovu v 5. třídě základní školy Grünwaldova v Českých Budějovicích a stala se tak dokladem jeho funkčnosti.

Postupné skládání jednotlivých dílků do výsledné diplomové práce představovalo dlouhou, náročnou, ale také zábavnou a přínosnou cestu. Základní škola, na které byla realizována projektová část, mi umožnila uskutečnit plánované výstupy bez větších zásahů. Jediným problémem zde bylo umístování výrobků na společnou chodbu, které se později ukázalo být vzhledem ke klimatickým podmínkám nevhodné. Při sepisování teoretické části jsem čelila menším komplikacím v podobě množství dostupných zdrojů. Knihovny nabízejí velké množství publikací zabývajících se putováním i objevnými cestami, ale při vyhledávání uměleckých děl, skic a map jsem se musela spolehnout na internetové zdroje. Ty jsem po dlouhém vyhledávání našla, ale z velké části byly komentáře k vybraným artefaktům zveřejněné v anglickém jazyce, což vyžadovalo mnoho času pro překlad a vhodnou formulaci myšlenky. Kromě uvedených problémů však realizace diplomové práce probíhala bez větších komplikací a představovala pro mě zcela novou zkušenost.

Závěrem bych chtěla zmínit, že pro mě tato diplomová práce skrývá mnohem hlubší význam, než jen úkol nezbytný ke splnění studia. Otevřela mi v mnoha oblastech oči a umožnila mi prožít si vlastní příběh poutníka, i když z pohodlí domova. Naučila mě, že ve chvílích plných obav z nedosažitelnosti cíle zbývá jen jediné...pokračovat v cestě...a tak jsem došla až sem ☺ .

Seznam použitých zdrojů

Monografické zdroje:

BURKERT, Ivan. Tajný výlet za svatým Jakubem. Ústí nad Orlicí: Flétna, 2011. ISBN 978-80-904947-0-1.

HARPUR, James. *The pilgrim journey: a history of pilgrimage in the Western world*. Katonah, New York: BlueBridge, an imprint of United Tribes Media, 2016. ISBN 1629190004.

HOSMAN, Zdeněk. *Didaktický skicář: výtvarné činnosti ve výtvarné výchově*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-001-0.

HROMÁDKO, Jiří. *Příběhy objevitelů a dobyvatelů*. V Řitce: Daranus, 2007. ISBN 978-80-86983-23-3.

HUMBLE, Richard. *Objevitelé neznámých dálek*. Bratislava: Gemini, 1992.

MARTÍNEK, Miloslav a Jiří MARTÍNEK. *Čeští cestovatelé a mořeplavci*. Ilustroval Petr URBAN. Praha: Albatros, 2006. Oko (Albatros). ISBN 80-00-01863-2.

MOOR, Robert. *On trails*. New York: Simon & Schuster, 2016.

NEVRLÝ, Miloslav. *Karpatské hry*. Liberec: Vestri, 2006. ISBN 80-903029-5-5.

PLACE, François. *Kniha o mořeplavcích*. Praha: Albatros, 1995. Objevování světa. ISBN 80-00-00420-8.

POLLARD, Michael. *100 největších objevitelů*. Praha: Columbus, 1999. ISBN 80-7249-020-6.

RABE, Cordula. *Svatojakubská cesta: z Pyrenejí do Santiaga de Compostela: všechny etapy s variantami a výškovými profily*. Praha: Freytag & Berndt, 2009. Turistický průvodce Rother. ISBN 978-80-7316-316-7.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2003. Texty pro distanční studium. ISBN 80-7290-121-4.

ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8.

RUFIN, Jean-Christophe. *Nesmrtelná túra do Compostely: poutníkem chtě nechtě*. Praha: Prostor, 2015. ISBN 978-80-7260-314-5.

ŠEBESTA, Ondřej. *Santiago de Compostela portugalskou cestou*. Praha: Epoque, 2017. ISBN 978-80-7557-057-4.

VODÁK, J. B. *Příběhy sedmi moří*. Praha: Nakladatelství dopravy a spojů, 1990. ISBN 978-80-7557-057-4.

VRÁNA, Pavel. *Putování v dešti, aneb, Psím počasím do Santiaga*. Tišnov: Sursum, 2012. ISBN 978-80-7323-242-9.

VRÁZ, Enrique Stanko a Olga SVEJKOVSKÁ. *V dálavách světů: výbor z cestopisů*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1983. ISBN 0-88781-139-6.

ZIBURA, Ladislav. *40 dní pěšky do Jeruzaléma: o pouti bez cukrové vaty*. Brno: BizBooks, 2015. ISBN 978-80-265-0427-6.

Elektronické zdroje:

ČERNÍK, Tomáš. *Cheb. Kartografie*. Seminární práce z předmětu VOS. Gymnázium Cheb. Dostupné z:

<http://home.tiscali.cz/camell/seminarky/kartografie.html>

FALÁTKOVÁ, Michaela. *Překlad, výklad a analýza latinského textu Liber Sancti Jacobi*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav řeckých a latinských studií. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/74819/DPTX_2013_1_1_1210_0_343444_0_141709.pdf?sequence=1&isAllowed=y

CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. I. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 737 s. ISBN: 0665332971 (v. 1) . dostupné z:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t5s763q52;view=1up;seq=590>

KAŠPAR, Adam. Videozáznam. Dostupné z:

https://www.facebook.com/events/731972863856490/?active_tab=discussion

M. M. RASEL, Azizul Islam. *The Seventeenth-century Dutch Travel Account and the Production of Knowledge on Asia. A study of Vervarelyke schip-breuk van 'T Oost-Indisch Jacht Ter Schelling*. The Netherlands, 2012. MA Thesis. University of Leiden. str. 29. Dostupné z:

<https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/19453/MA%20Thesis-%20Azizul%20for%20upload%20.pdf?sequence>

SOUTAR, Monty. 'East Coast region - European impact on Māori, 1769 to 1869', Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [online] Poslední aktualizace 30. 3. 2015. Dostupné z: <http://www.TeAra.govt.nz/en/artwork/33355/views-of-poverty-bay-from-cooks-first-voyage>

STAYSKAL, Danne. Copyright © 1996-2017 Danne Stayskal. Dostupné z:

http://danne.stayskal.com/artwork/silk_road/

WILSON, John. 'European discovery of New Zealand - Cook's three voyages', Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand, [online] Poslední aktualizace 1. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.TeAra.govt.nz/en/artwork/1423/impressions-of-dusky-bay>

Contemporary art gallery. © 2019 Contemporary Art Gallery, Vancouver.

Dostupné z: <https://www.contemporaryartgallery.ca/exhibitions/sentimental-journey/>

Národní galerie Praha. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/en/exposition-detail/aj-wej-wej/>

Tate. © Tate, London 2019. Dostupné z:

<https://www.tate.org.uk/art/artworks/long-a-line-made-by-walking-ar00142>

Slovník spisovného jazyka českého. [online]. Dostupné z:

<https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=cesta&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. St. Petersburg (Florida): Wikimedia Foundation. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Marco_Polo

Atlantipedia. Gemelli Careri. [online]. ©2019. Dostupné z: <http://atlantipedia.ie/samples/careri-gemelli-n/>

Artalk.cz, © 2007 - 2019. ISSN 1805-6989. Dostupné z: <https://artalk.cz/2019/02/27/tz-adam-kaspar-2/>

Společnost Jindřicha Chalupeckého. Dostupné z: <https://www.sjch.cz/frantisek-skala/>

The Guardian. Dostupné z: https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2018/nov/24/the-art-of-the-travel-diary-in-pictures?fbclid=IwAR1uWi6j_ju76Fg4LoIfdTQknKUqMD0xK2PVGy5YRoD4SFov8cC4EJ9WqHw

Lonely Planet. © 2017. [cit. 31. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.lonelyplanet.com/news/2018/12/11/artists-travel-journals-jose-naranja/>

Artprize. Josiah Hanchett. © 2019 ArtPrize Grand Rapids. Dostupné z: <https://www.artprize.org/josiah-hanchett>

Travel triangle. © 2019. Dostupné z: <https://traveltriangle.com/blog/doodle-diaries-of-an-iiitian-traveler/>

Renaissance Exploration Map Collection, Maps and Atlases from the Renaissance Period. © Stanford University, Stanford, California. Dostupné z: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/wg086vs3134>

South Writ Large, Stories, Arts, and Ideas from the Global South. © 2019 South Writ Large and individual contributors. Dostupné z: <https://southwritlarge.com/articles/a-cacophony-of-time-harold-fisks-mississippi-river-maps/>

The DNA Life. Don't Hate Create. © 2019 DNA IMAGERY. Dostupné z: <http://thednalife.com/uncertain-journey-installation-by-chiharu-shiota/>

Seznam příloh

- I. Obrazové přílohy k teoretické části
- II. Fotodokumentace projektové části

Přílohy

I. Obrazové přílohy k teoretické části

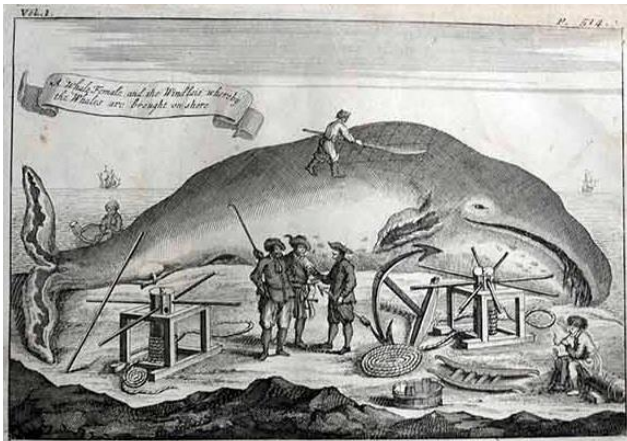
Obr. 1: Camel- sheep: kresba z ostrova Fermosa

Obr. 2: Unicorn: rytina z objevné cesty Johna Moncka

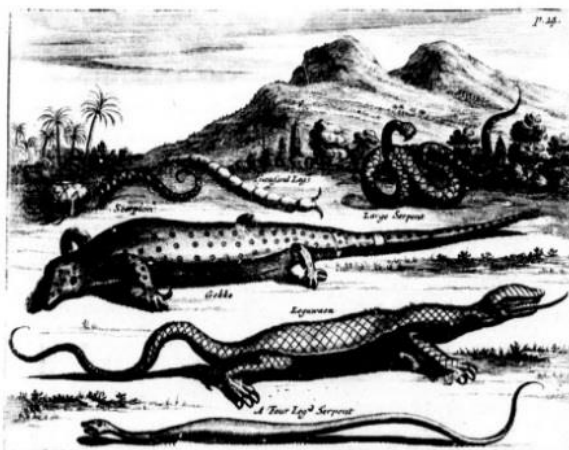
Obr. 3: Muži harpunující velrybu: rytina z objevné cesty Johna Moncka

Obr. 4: Velryba ležící na břehu: rytina z objevné cesty Johna Moncka

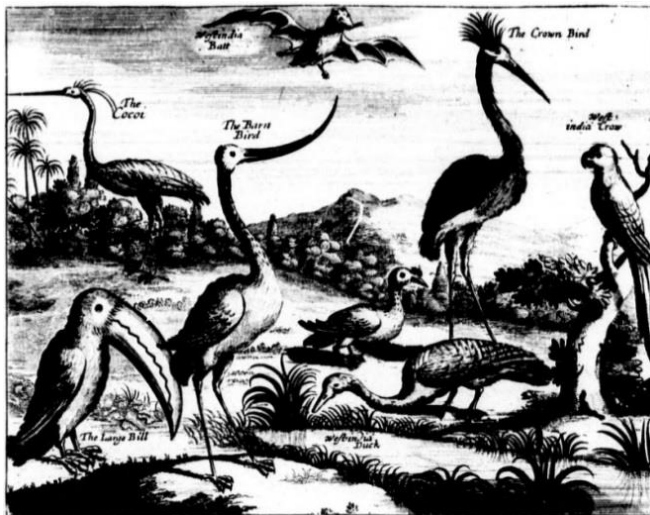
Obr. 5: Brazilec: rytina z cest Johna Neiuhoffa po Brazílii

Obr. 6: Plazi: kresba z cest Johna Neiuhoffa

Obr. 7: Savci, kresba z cest Johna Neiuhoffa

Obr. 8: Ptáci, kresba z cest Johna Neiuhoffa

Obr. 9: Hmyz, Kresba z cest Johna Neiuhoffa

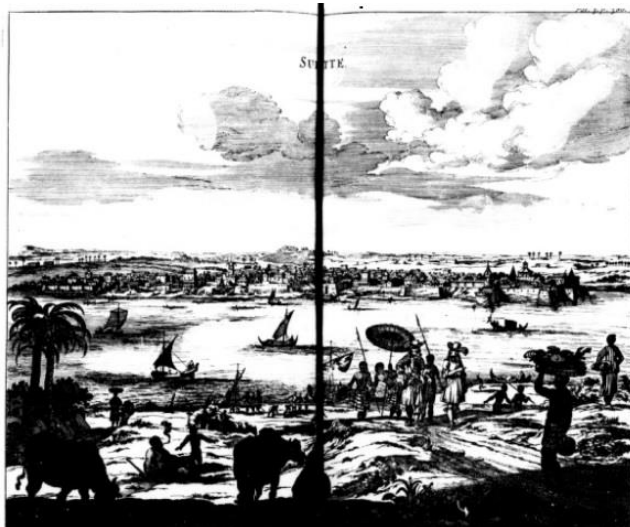
Obr. 10: *Byliny*, kresba z cest Johna Neiuhoffa

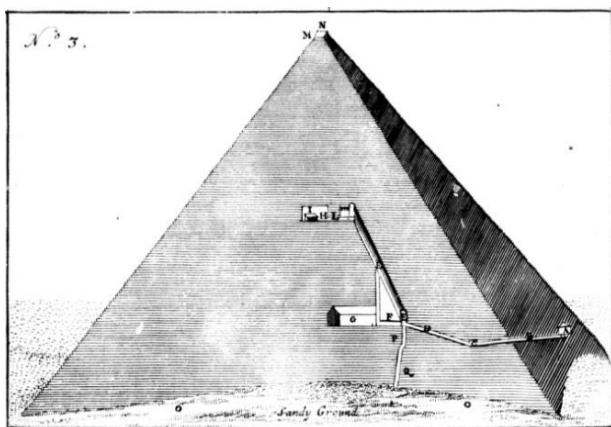
Obr. 11: *Vesnice*, rytina z cest Johna Neiuhoffa

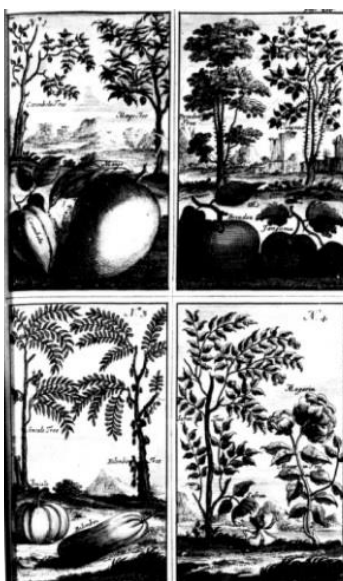
Obr. 12: *Amadabath*, rytina z cest Philippa Baldeause

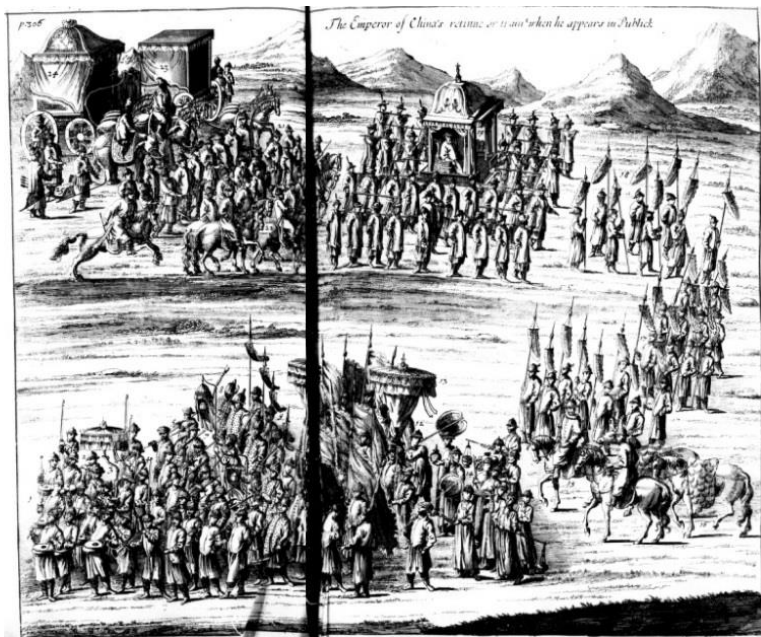
Obr. 13: *Suratte*, rytina z cest, které uskutečnil Philipp Baldeaus

Obr. 14: *Pyramida*, rytina z cest, které uskutečnil Giovanni Francesco Gemelli Careri

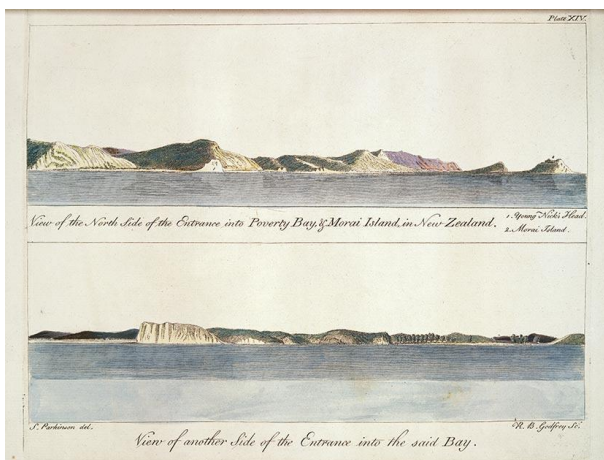
Obr. 15: *Ovocné plody*, rytina z cest, které uskutečnil Giovanni Francesco Gemelli Careri

Obr. 16: Čínský císař, rytina z cesty, kterou uskutečnil Giovanni Francesco Gemelli Careri

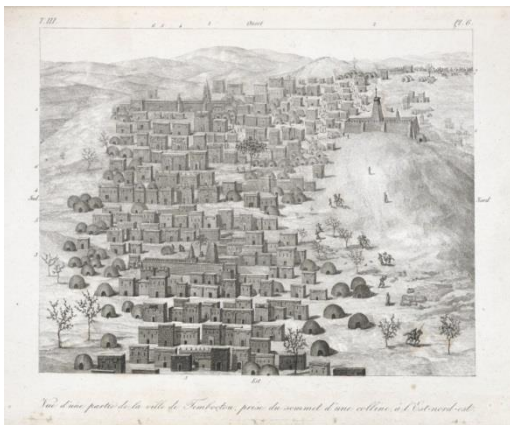
Obr. 17: Dusky Sound, kresba z cest Jamese Cooka

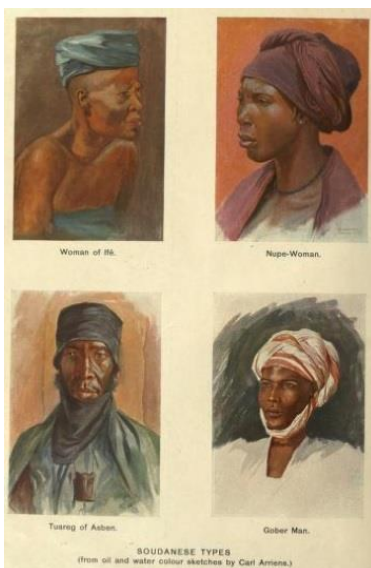
Obr. 18: Poverty Bay, rytina z cest Jamese Cooka

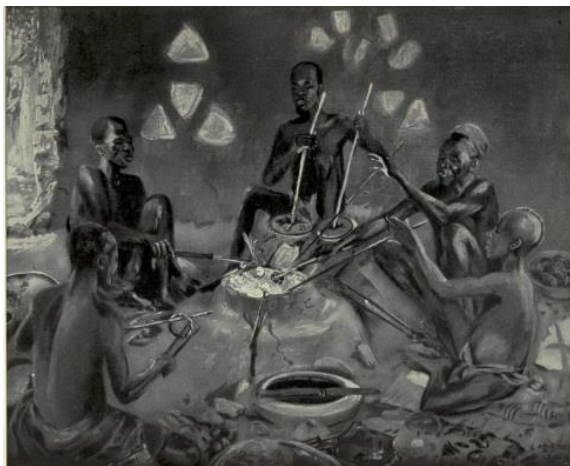
Obr. 19: Ship Cove, kresba z cest Jamese Cooka

Obr. 20: Timbuktu, rytina z cesty, kterou uskutečnil René Caillié

Obr. 21: Súdánské typy, malby z cest, které uskutečnil Leo Frobenius

Obr. 22: *Skláři při práci*, malba z cest, které uskutečnil Leo Frobenius

Obr. 23: Malba z deníků Adama Kašpara

Obr. 24: Malba z deníků Adama Kašpara

Obr. 25: Malba z deníků Adama Kašpara

Obr. 26: Skalní potok, olejomalba z cest Adama Kašpara

Obr. 27: Deníky z cest Františka Skály

Obr. 28: Deníky z cest Františka Skály

Obr. 29: Deníky z cest Josého Naranji

Obr. 30: Deník z cest Josého Naranji

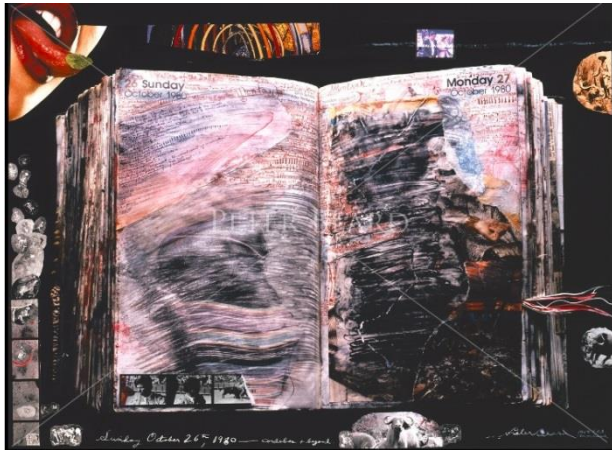
Obr. 31: Deník z cest Josého Naranji

Obr. 32: Deník Petera Bearda

Obr. 33: Deník Petera Bearda

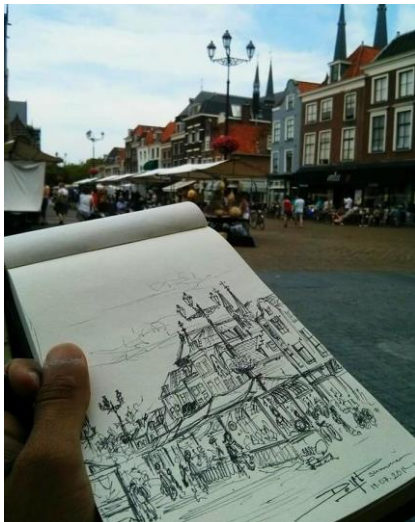
Obr. 34: Deník Petera Bearda

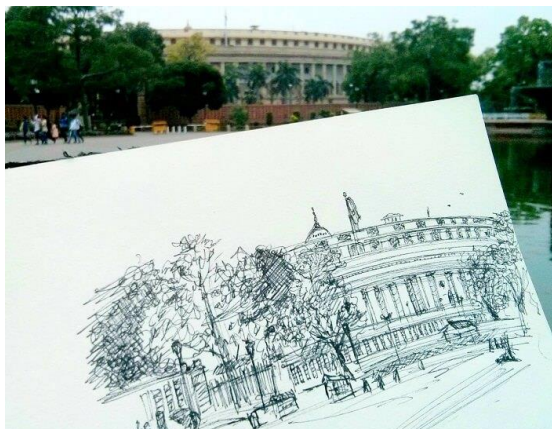
Obr. 35: Deník Josiaha Hanchetta

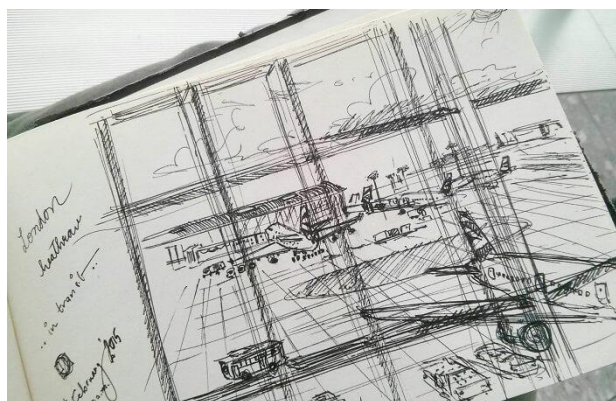
Obr. 36: Deník Josiaha Hanchetta

Obr. 37: Náčrtky z cest Amita Gudadhy

Obr. 38: Náčrtky z cest Amita Gudadhy

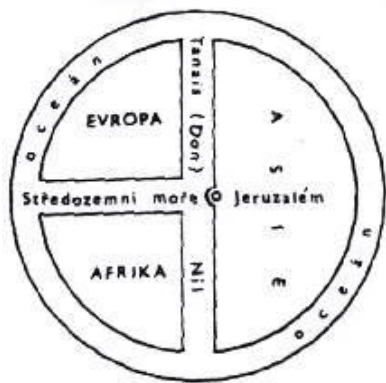
Obr. 39: Náčrtky z cest Amita Gudadhy

Obr. 40: Mapa světa z 6. stol. př. n. l.

Obr. 41: Mapa Babylonu a Asýrie

Obr. 42: Mapa světa v období středověku

Obr. 43: Mapa Jeruzaléma z roku 1100

Obr. 44: Kompasová mapa ze 13. – 14. století

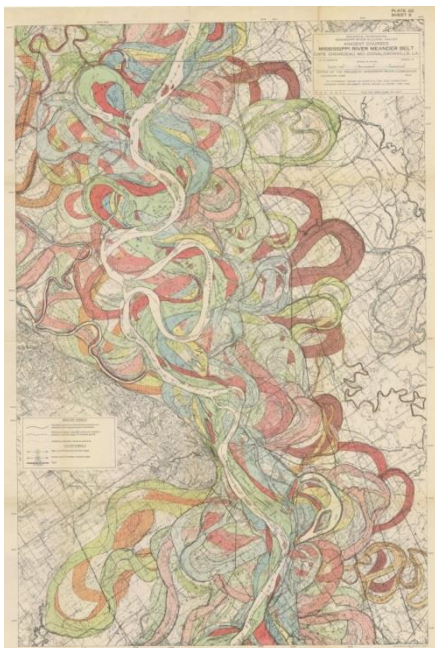
Obr. 45: Gloucestershire, mapa z roku 1577

Obr. 46: Caernarvon, mapa z počátku 17. stol.

Obr. 47: Rusko, mapa z roku 1676

Obr. 48: Mississippi, mapa z roku 1944

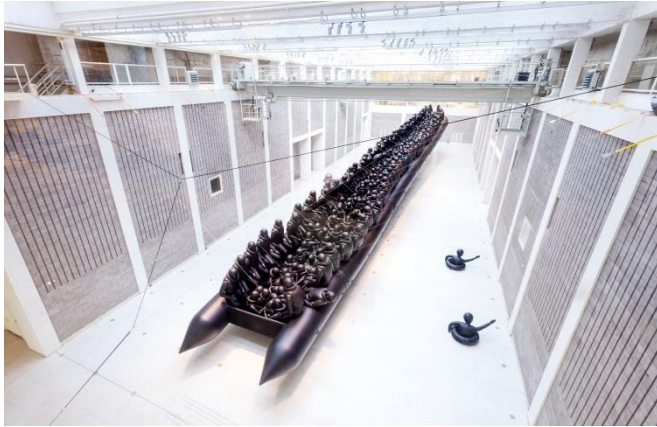
Obr. 49: *Nejistá cesta*

Obr. 50: *Sentimentální cesta*

Obr. 51: *Sentimentální cesta*

Obr. 52: *Zákon cesty,*

Obr. 53: *Zákon cesty*

Obr. 54: *Hedvábná cesta*

Obr. 56: *Hedvábná cesta*

Obr. 55: *A line made by walking*

II. Fotodokumentace projektové části

Obr. 1: Žáci modelují reliéf krajiny

Obr. 2: Vymodelovaný reliéf krajiny

Obr. 3: Vymodelovaný reliéf krajiny

Obr. 4: Vlastní design kufru pomocí malby temperami

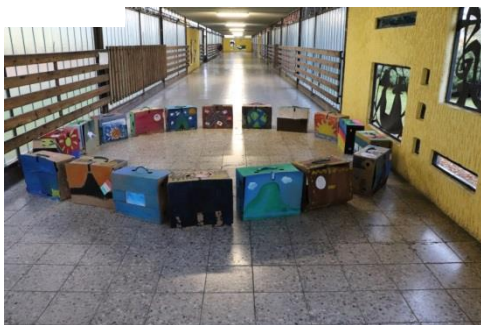
Obr. 5: Žákyně se svým kufrem

Obr. 6: Hotový kufř

Obr. 7: Prostorová instalace kufřů

Obr. 8: Prostorová instalace kufřů

Obr. 9: Prostorová instalace kufrů

Obr. 10: Co si vezmu s sebou na cestu

Obr. 11: Co si vezmu s sebou na cestu

Obr. 12: Co si vezmu s sebou na cestu

Obr. 13: První stopy

Obr. 14: První stopy

Obr. 15: Můj zážitek na cestě

Obr. 16: Můj zážitek na cestě

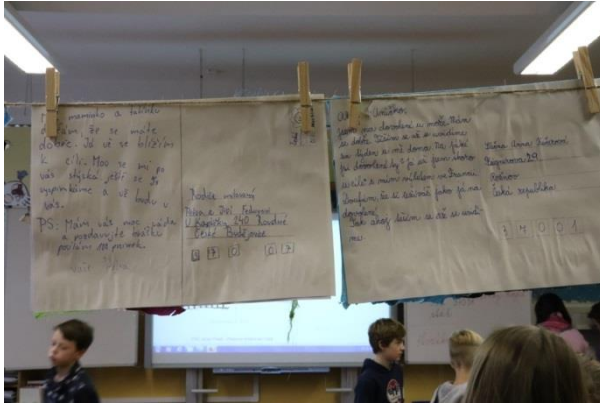
Obr. 17: Můj zážitek na cestě

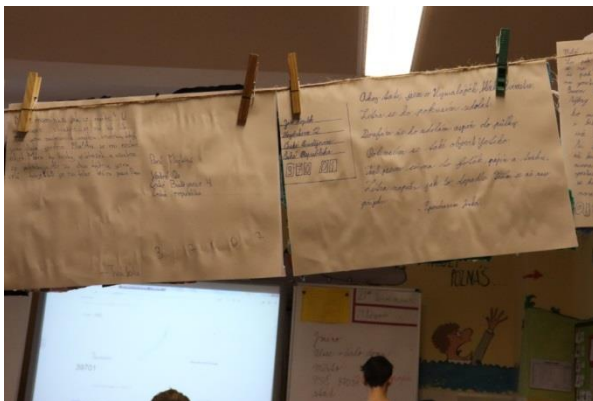
Obr. 18: Pohlednice z cesty

Obr. 19: Pohlednice z cesty

Obr. 20: Pohlednice z cesty

Obr. 21: Pohlednice z cesty

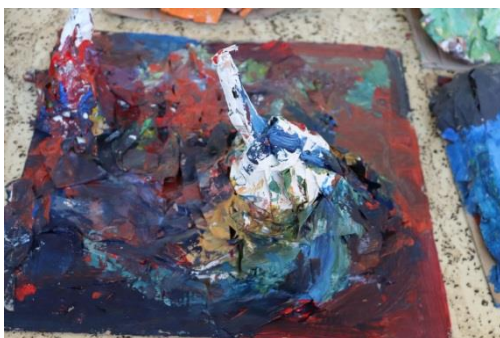
Obr. 22: Krajina v cíli

Obr. 23: Krajina v cíli

Obr. 24: Krajina v cíli

Obr. 25: Krajina v cíli

Obr. 26: Dorazili jsme do cíle!

Zdroje příloh

obr. 1: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. I. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 737 s. ISBN: 0665332971 (v. 1) . s. 479. dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t5s763q52;view=1up;seq=590>

obr. 2: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. I. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 737 s. ISBN: 0665332971 (v. 1) s. 489. dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t5s763q52;view=1up;seq=622>

obr. 3: Heatons of Tisbury, ©2015. <http://www.heatons-of-tisbury.co.uk/animals16w.html>

obr. 4: Heatons of Tisbury, ©2015. <http://www.heatons-of-tisbury.co.uk/animals16w.html>

obr. 5: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 3. dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=15;size=125>

obr. 6: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 16. dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=33;size=125>

obr. 7: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 19. dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=36;size=125>

obr. 8: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 21. dostupné z:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=38;size=125>

obr. 9: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 23. dostupné z:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=40;size=125>

obr. 10: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 126. dostupné z:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=146;size=125>

obr. 11: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. II. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 721 s. ISBN: 0665332971 (v. 2), s. 162-163. dostupné z:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t9z03vp3v;view=1up;seq=201;size=150>

obr. 12: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. III. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 822 s. ISBN: 0665332971 (v. 3), s. 506-507. dostupné z:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t3126mc7n;view=1up;seq=546;size=75>

obr. 13: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH*. vol. III. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 822 s. ISBN: 0665332971 (v. 3), s. 506-507. dostupné z:
<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t3126mc7n;view=1up;seq=551;size=75>

obr. 14: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH.* vol. IV. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 782 s. ISBN: 0665332971 (v. 4), s. 8. dostupné z:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t8bg3dp9b;view=1up;seq=23>

obr. 15: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH.* vol. IV. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 782 s. ISBN: 0665332971 (v. 4), s. 210. dostupné z:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t8bg3dp9b;view=1up;seq=232;size=75>

obr. 16: CHURCHILL Awnsham; CHURCHILL John: *COLLECTION OF Voyages and Travels, Some now FIRST PRINTED from ORIGINAL MANUSCRIPTS, OTHERS Now First Published in ENGLISH.* vol. IV. London : Printed by Assignment from Messieurs CHurchill, For Thomas Osborne in Gray's-Inn., 1732, 782 s. ISBN: 0665332971 (v. 4), s. 306. dostupné z:

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=aeu.ark:/13960/t8bg3dp9b;view=1up;seq=337;size=75>

obr. 17: <https://nzhistory.govt.nz/culture/encounters/european-exploration>

obr. 18: <https://teara.govt.nz/en/artwork/33355/views-of-poverty-bay-from-cooks-first-voyage>

obr. 19: <https://teara.govt.nz/en/artwork/1425/cooks-cove>

obr. 20: <https://www.bl.uk/collection-items/rene-caillie-journal-dun-voyage-a-temboctou-et-a-jenne#>

obr. 21: FROBENIUS, Leo: *The Voice of Africa, Being an Account of the Travels of the German Inner African Exploration Expedition in the Years 1910-1912.* vol. II. London: Hutchinson & Co., Paternoster row, 1913, 682 s., s. 7. Dostupné z:

<https://archive.org/details/voiceofafricabei02frobuoft/page/n7>

obr. 22: FROBENIUS, Leo: *The Voice of Africa, Being an Account of the Travels of the German Inner African Exploration Expedition in the Years 1910-1912.* vol. II. London: Hutchinson & Co., Paternoster row, 1913, 682 s., s. 434. Dostupné z:

<https://archive.org/details/voiceofafricabei02frobuoft/page/434>

obr. 23: <https://adam-kaspar.cz/deniky/>

obr. 24: <https://adam-kaspar.cz/deniky/>

obr. 25: <https://adam-kaspar.cz/deniky/>

obr. 26: <https://adam-kaspar.cz/mapahor/>

- obr. 27: <https://www.youtube.com/watch?v=IoI7QZ9yAqw>
- obr. 28: <https://www.youtube.com/watch?v=IoI7QZ9yAqw>
- obr. 29: https://www.instagram.com/jose_naranja/?hl=en
- obr. 30: https://www.instagram.com/jose_naranja/?hl=en
- obr. 31: https://www.instagram.com/jose_naranja/?hl=en
- obr. 32: <https://peterbeard.com/works/>
- obr. 33: <https://peterbeard.com/works/>
- obr. 34: <https://peterbeard.com/works/>
- obr. 35: <https://www.youtube.com/watch?v=DoUNofyqnc>
- obr. 36: <https://www.youtube.com/watch?v=DoUNofyqnc>
- obr. 37: <https://traveltriangle.com/blog/doodle-diaries-of-an-iitian-traveler/>
- obr. 38: <https://traveltriangle.com/blog/doodle-diaries-of-an-iitian-traveler/>
- obr. 39: <https://traveltriangle.com/blog/doodle-diaries-of-an-iitian-traveler/>
- obr. 40: <http://home.tiscali.cz/camell/seminarky/kartografie.html>
- obr. 41: <http://home.tiscali.cz/camell/seminarky/kartografie.html>
- obr. 42: <http://home.tiscali.cz/camell/seminarky/kartografie.html>
- obr. 43:
[http://beta.nli.org.il/en/maps/NNL_MAPS_JER003793468/NLI_MAPS_JER?_ga=2.189589992.292630102.1554051815-738157279.1553605984#\\$FL29241292](http://beta.nli.org.il/en/maps/NNL_MAPS_JER003793468/NLI_MAPS_JER?_ga=2.189589992.292630102.1554051815-738157279.1553605984#$FL29241292)
- obr. 44: <http://home.tiscali.cz/camell/seminarky/kartografie.html>
- obr. 45: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/wg086vs3134>
- obr. 46: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/vd506zt7337>
- obr. 47: <https://exhibits.stanford.edu/renaissance-exploration/catalog/gp137yv1860>
- obr. 48: <https://jotot.com/maps-legends-harold-fisks-beautiful-mississippi/>
- obr. 49: <http://thednalife.com/uncertain-journey-installation-by-chiharu-shiota/>
- obr. 50: <https://www.contemporaryartgallery.ca/exhibitions/sentimental-journey/>
- obr. 51: <https://www.contemporaryartgallery.ca/exhibitions/sentimental-journey/>

obr. 52: <https://www.ngprague.cz/en/exposition-detail/aj-wej-wej/>

obr. 53: <https://www.ngprague.cz/en/exposition-detail/aj-wej-wej/>

obr. 54: http://danne.stayskal.com/artwork/silk_road/

obr. 55: http://danne.stayskal.com/artwork/silk_road/

obr. 56: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/long-a-line-made-by-walking-ar00142>